

บทที่ 4

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนาบ้านวัดโบสถ์

เนื้อหาในบทนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมชาวนาบ้านวัดโบสถ์ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อเสนอให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและทางเลือกของครอบครัวชาวนาในพื้นที่ ในช่วงเวลาและบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้น พร้อมเสนอเหตุผลและเงื่อนไขที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงและการสร้างทางเลือกเหล่านั้น

บ้านวัดโบสถ์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของที่นี่คือ เกษตรกรรม ครัวเรือนเกษตรกรทั้งสิ้น 117 ครัวเรือน จากครัวเรือนทั้งหมด 166 ครัวเรือน (ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเกาะหวด, 2552) ส่วนใหญ่มีการทำนาเป็นกิจกรรมหลัก ร้อยละ 90 ของพื้นที่หมู่บ้านเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แบ่งเป็นผืนนา รองลงมาเป็นสวนปาล์ม สวนสน ส่วนที่เหลือก็จะเป็นพื้นที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวม ชาวนาที่วัดโบสถ์นั้นมีการลงทุนในระดับการผลิตเพื่อการค้าไม่ใช่อะดับการลงทุนเพียงเพื่อยังชีพ ชาวนาที่นี่ไม่ได้อยู่ในลักษณะอดอยาก จึงไม่พบรูปแบบชีวิตของชาวนาในแบบงานศึกษาของสก็อต ซึ่งเป็นชาวนาที่มีสถานการณ์แบบ “ยืนอยู่ในน้ำซึ่งท่วมปริมาตรถึงคออยู่ตลอดเวลา” แต่ชาวนาที่นี่จะลงรอยกับข้อเสนอของพอปกินส์และคาสส์ที่มองชาวนาในรูปแบบอรรถประโยชน์นิยมของปัจเจกและครอบครัวมากกว่า เพราะพบว่าไม่ว่าชาวนาจะอยู่ในสถานะทางสังคมแบบใด ไม่ว่าจะมีความร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม แต่พวกเขาก็มุ่งผลิตและลงทุนสร้างรายได้เพื่อความกินดีอยู่ดีให้กับตัวเองและครอบครัวเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะลงทุนหรือเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปในทิศทางใด ครอบครัวชาวนาสวนใหญ่จะนำเงื่อนไขและทิศทางของตลาดทั้งในประเทศและระดับโลกพิจารณาด้วย จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการตัดสินใจลงทุนของชาวนานั้นก็ไม่ได้เป็นไปโดยเสรี แต่ต้องขึ้นอยู่กับข้อจำกัดหลายระดับทั้งภายในและภายนอกสังคมชาวนาที่เขาอาศัยอยู่

การที่แต่ละครอบครัวจะไปยังเป้าหมายสูงสุดได้ ผู้ศึกษาพบว่า แต่ละครอบครัวก็จะมีเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างกัน ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจจากกรณีศึกษา 17 ครอบครัวซึ่งเลือกขึ้นตามความหลากหลายในการประกอบกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจ ทั้งครอบครัวชาวนาในอดีตที่ปัจจุบันกลายมาเป็นเจ้าของที่นาเช่าให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์ ครอบครัวชาวนาที่ยังคงทำนาในปัจจุบัน ครอบครัวชาวนาที่เริ่มหันไปลงทุนปลูกพืชเศรษฐกิจ อย่างเช่นปาล์ม หรือครอบครัวซึ่งเปลี่ยนจากการทำนาเป็นพืชสวน ซึ่งเรื่องราวจากครัวเรือน ทั้งหมดทำให้เห็นครอบครัวชาวนาวัดโบสถ์ที่อยู่ในความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ไปถึง นโยบายการพัฒนาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เป็นเหตุผลที่ทำให้แต่ละครัวเรือนมีการลงทุน การปรับตัวในรูปแบบต่างๆ และการหาแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่ต่างกัน ทำให้เส้นทางของแต่ละ ครอบครัวในกิจกรรมการลงทุนก็มีความแตกต่างกันไปตามปัจจัย เงื่อนไขและโอกาสที่ครอบครัว แต่ละครอบครัวมี

จากกรณีศึกษาเช่นครอบครัวตามด ตาแมง ตารุนหรือป่าพิน เป็นชาวนาที่ทำ การเพาะปลูกมาตั้งแต่ช่วงที่การเพาะปลูกข้าวด้วยข้าวพันธุ์พื้นเมืองปีละ 1 ครั้ง จนกระทั่งนโยบาย ส่งเสริมการปลูกข้าวด้วยข้าวพันธุ์ส่งเสริม เพื่อให้สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้งเข้ามาในช่วง พ.ศ. 2513 สร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพให้แก่ชาวนา ตารุนและป่าพินเป็นชาวนาที่เปลี่ยน มาทำข้าว 2 ครั้งและเปลี่ยนพันธุ์ข้าวมาเป็นข้าวพันธุ์ส่งเสริม ในขณะที่ตามดและตาแมงเลือกที่จะ เลิกทำนาก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีทำนา

เมื่อเศรษฐกิจและทิศทางตลาดของประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงตามทิศทางของนโยบายและ ตลาดโลก ส่งผลต่อการส่งเสริมภาคการเกษตรเพื่อการอุตสาหกรรมขึ้น ทำให้ธุรกิจกำรงามอย่าง กุ้งกุลาดำเริ่มเข้ามาในพื้นที่ ชาวนาวัดโบสถ์บางรายที่เห็นโอกาสทางเศรษฐกิจจึงสนใจเข้าไป ลงทุนอย่างเช่นกรณีป่าพินและน้ำลิตธิ แต่แล้วความผันผวนของตลาดที่ไม่อาจควบคุมก็ทำให้ ธุรกิจนากุ้งไม่อาจเติบโตต่อไปได้ ชาวนาจำนวนมากที่สูญเสียเงินลงทุนไป จึงหาทางออกด้วยการ กลับสู่อาชีพเดิมคือการทำนา

อาชีพทำนาจึงยังคงเป็นอาชีพหลักที่มั่นคงสำหรับหลายๆ ครอบครัวทั้งครอบครัวฐานะดี และมีทุนมาก เช่นครอบครัวป่านี้ ซึ่งทำนาเป็นหลัก แม้จะลงทุนในเรื่องการค้าขายร่วมด้วย รวมไปถึง ถึงครอบครัวซึ่งไม่มีที่ดินในกรรมสิทธิ์ของครอบครัว เช่นครอบครัวของพี่คุณและน้องภรณ์ ซึ่งอาศัย เช่าที่ดินเพื่อลงทุนทำนาเลี้ยงครอบครัว

จนเมื่อปากพั่งเปลี่ยนทิศทางตามนโยบายการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในพื้นที่ ด้วยทิศทางของการส่งเสริมและฟื้นฟูเศรษฐกิจของปากพั่ง การเข้ามาจัดการพื้นที่

และส่งเสริมอาชีพเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ บ้านวัดโบสถ์เป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งมีโครงการเสริมอาชีพเช่น ไร่ นาสวนผสมเข้ามา หลายครอบครัวเช่น ครอบครัวป่าเขียวและครอบครัวลุงไหว ได้รับการสนับสนุน ให้ทำไร่สวนผสมเป็นอาชีพเสริม

นอกจากนั้นโครงการยังได้ปรับปรุงอาชีพให้แก่ผู้ที่ประกอบอาชีพเดิมไม่เหมาะสมกับการ จัดเขตน้ำ ด้วยการสนับสนุนให้ปลูกพืชเศรษฐกิจเช่นปาล์มน้ำมันทดแทน ในช่วงแรกพืชชนิดนี้ ไม่ได้เป็นที่สนใจแก่คนทั่วไปเท่าใดนัก จนกระทั่งช่วงพ.ศ. 2550-2551 ที่ราคาน้ำมันโลกเริ่มพุ่ง สูงขึ้น ทำให้พืชที่สามารถผลิตพลังงานทดแทนได้เช่นปาล์มน้ำมันมีราคาพุ่งสูงขึ้น แม้ในพื้นที่บ้าน วัดโบสถ์ ทางรัฐจะไม่ได้เข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริม แต่ก็มีบริษัทเอกชนซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตและ จำหน่ายกล้าปาล์มเข้ามาแนะนำเสนอทางเลือกในการปลูกปาล์ม โดยเข้ามาทำสัญญาให้ยืมต้นปาล์ม น้ำมันไปปลูกก่อน 3 ปี เมื่อปาล์มได้ผลผลิตจึงค่อยชำระเงิน ทำให้หลายครอบครัวในหมู่บ้านหัน มารับข้อเสนอนี้ เช่น ครอบครัวน้ำญาติ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อบริษัทเอกชนเข้าสู่หมู่บ้าน ครอบครัวน้ำมณฑา ครอบครัวน้ำทิ้ง ครอบครัวน้ำทิ้ง ครอบครัวป่าเขียว และครอบครัวน้ำเลี่ยม

ในขณะที่บางครอบครัวก็ไม่ได้รับข้อเสนอจากบริษัท แต่สนใจลงทุนทำเอง เช่น ครอบครัว ป่าพินและครอบครัวน้ำยา ทำให้ในช่วงปี 2550-2551 พื้นที่ของบ้านวัดโบสถ์ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็น สวนปาล์มจำนวนมาก

นอกจากพืชเศรษฐกิจเช่นปาล์มน้ำมัน ในวัดโบสถ์ก็ยังพบครอบครัวซึ่งเปลี่ยนแปลงอาชีพ จากการทำนาเป็นพืชสวน เช่น ครอบครัวของลุงคล่อง

โดยสรุปในบ้านวัดโบสถ์จะพบความหลากหลายในกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบ่งได้เป็น

- ครอบครัวที่มีการลงทุนด้านการทำนาเพียงอย่างเดียว ประมาณ 20 ครัวเรือน
- ครอบครัวที่มีการลงทุนด้านการทำนา- กุ้ง- พืชเศรษฐกิจ (ปาล์ม) ประมาณ 10 ครัวเรือน
- ครอบครัวที่มีการลงทุนทำนาร่วมกับพืชเศรษฐกิจ (ปาล์ม) ประมาณ 60 ครัวเรือน
- ครอบครัวที่มีการลงทุนทำนาร่วมกับกิจกรรมนอกภาคเกษตร ประมาณ 10 ครัวเรือน

- ครอบครัวยุคใหม่ที่เปลี่ยนจากการทำนาไปเป็นพืชเศรษฐกิจ/พืชสวน ประมาณ 20 ครัวเรือน¹ เพื่อแสดงเงื่อนไขและเหตุผลในการเลือกของครอบครัว ผู้ศึกษาจึงจะขอเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาในแต่ละรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ครอบครัวที่มีการลงทุนด้านการทำนาเพียงอย่างเดียว

ครอบครัวที่มีการลงทุนทำนาเพียงอย่างเดียวจากกรณีศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ ชาวนาในอดีตซึ่งปัจจุบันเลิกทำนาแล้ว และกลายเป็นเจ้าของที่ดิน และชาวนาในปัจจุบันซึ่งยังคงทำนาอยู่ จะพบว่า 2 กลุ่มนี้อยู่ในช่วงเวลาที่ต่างกัน เฉกเช่นกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจที่ต่างกัน จึงจะเห็นเหตุผลและเงื่อนไขในการตัดสินใจในการสร้างทางเลือกของครอบครัวที่แตกต่างกัน นอกจากนี้เงื่อนไขของครัวเรือนก็ยังมี ความแตกต่างกัน ดังรายละเอียดของชาวนาในอดีตผ่านครอบครัวของตารูน และชาวนาในปัจจุบันผ่านครอบครัวของพี่คุณ

ครอบครัวตารูน

ตารูนในวัย 70 ปี ย้อนให้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตที่ผ่านมาในการประกอบอาชีพทำนาในสมัยก่อนว่า ตารูนเริ่มทำนาด้วยตัวเองราวปี 2506 ตั้งแต่อายุ 25 ปี หลังจากแต่งงานกับภรรยา ซึ่งมีอายุน้อยกว่า 1 ปี ในตอนนั้นตารูนเริ่มต้นชีวิตด้วยที่นามรดกที่มีอยู่เพียง 3 ไร่ ในช่วงแรกของชีวิตก็ต้องหาเช่าที่นาผู้อื่นเพื่อลงทุนทำนา จนในที่สุดสามารถเก็บหอมรอมริบเงินทุน จนสามารถซื้อที่ดินเพิ่มเติมได้จนในปัจจุบันตารูนมีนาในกรรมสิทธิ์รวม 50 ไร่ ซึ่งในปัจจุบันให้ทั้งญาติและคนรู้จักในหมู่บ้านเข้ามาเช่าใช้ประโยชน์

ตารูนเล่าเรื่องของตัวเองให้ฟังว่า สมัยที่ตารูนทำนานั้น ยังเป็นการทำนาปีละ 1 ครั้ง หรือที่เรียกกันว่า “นาหยาม” พันธุ์ข้าวที่ไ้ใช้ก็เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองประเภทข้าวหนัก ซึ่งมีอายุข้าวตั้งแต่ปลูกจนเก็บถึงประมาณ 8 เดือน โดยพันธุ์ข้าวที่ไ้ใช้ก็มีหลากหลายพันธุ์ เช่น ข้าวนางหงส์ ข้าวช่อไพร เป็นต้น² และแม้ว่าตารูนจะทำนาหวาน ในอดีตก็เป็นการหวานแห้ง ไม่ใช่หวานน้ำตาม

¹ ข้อมูลประมาณการณจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเกาะทวด ปี 2552

² การเลือกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในอดีตของภาคใต้ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

อย่างเช่นในสมัยนี้ ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับการใช้พันธุ์ข้าวที่หลากหลาย โดยพิจารณาความเหมาะสมตามลักษณะพื้นที่ในการทำนาในอดีตของพื้นที่นั้น จากเรื่องราวของตารุน ทำให้ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับข้อเสนอของสก็อตในเรื่องเกี่ยวกับหลักคิดในทางเศรษฐกิจของชาวนาเรื่อง “ความปลอดภัยต้องมาก่อน” อยู่มากที่สุดทีเดียว ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏในชีวิตของชาวนายุคปัจจุบัน ซึ่งเหตุผลสำคัญน่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยเรื่อง เทคโนโลยี ซึ่งการทำนาในอดีตนั้นน้อยกว่าใช้น้อยกว่าในปัจจุบัน อีกทั้งต้องอาศัยเงื่อนไขทางธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหลัก เพื่อจะให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการลงทุนในการทำนานั้นจะได้รับผลสำเร็จและไม่เกิดความเสียหาย

แรงงานในการทำนาของครอบครัวคือ ตารุนและยาย โดยที่ตารุนไม่เคยให้ลูกๆ ทั้ง 3 คน ลงมาช่วยในนาในขั้นตอนที่ต้องใช้แรงงานเลย ถ้าจะช่วยก็เพียงให้ช่วยหยิบจับเล็กๆ น้อยๆ เช่น ช่วยขนข้าวปลูกไปนา เป็นต้น โดยตารุนให้เหตุผลว่า เพียงตารุนและยาย ทำสองคนก็ทำได้ อยากให้ลูกๆ ให้อ่านหนังสือมากกว่าที่จะมาช่วยทำนา ส่วนขั้นตอนในการไถในอดีตยังไม่มีเครื่องทุ่นแรง ตารุนต้องใช้แรงงานวัวในการไถเพื่อเตรียมดิน จนเมื่อตารุนอายุราว 40 ปี ในช่วงประมาณพ.ศ. 2521 จึงคิดลงทุนซื้อรถไถเดินตาม เพื่อช่วยผ่อนแรง เนื่องจากอายุที่เพิ่มมากขึ้น และเพิ่มความรวดเร็วในขั้นตอนการไถนา

ในช่วงเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีลำต้นสูงนั้นจะต้องใช้ “กะ” เก็บทีละรวง ซึ่งต้องใช้แรงงานคนเก็บเป็นหลัก สำหรับตารุนแล้ว แรงงานในการเก็บเกี่ยวข้าว ตารุนใช้วิธีจ้างแรงงานมาตั้งแต่แรก โดยคนที่มารับจ้างเก็บข้าวในนาของตารุนจะมาจากตำบลชะเมา ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดิมๆ ที่จ้างกันมาในทุกปี โดยเวลาที่จะต้องเก็บข้าวก็จะไปรับหรือถ้าให้เขาตัวเอง ก็จะต้องรับผิดชอบค่ารถค่าเรือให้เสร็จสรรพ ตลอดจนให้กินอยู่พักอาศัยกับครอบครัวผู้จ้าง เมื่อ

1. ข้าวหนัก ให้ผลผลิตช้า ใช้เวลาประมาณ 8 เดือน จึงเก็บเกี่ยวได้ เหมาะกับที่นาลึก มีน้ำเพียงพอ สมบูรณ์

2. ข้าวกลางปี ใช้เวลาประมาณ 5-6 เดือน จึงจะเก็บเกี่ยวได้ เหมาะกับที่นาดอนกลาง

3. ข้าวเบา ใช้เวลาประมาณ 3-4 เดือนจึงจะเก็บเกี่ยวได้ เหมาะกับพื้นที่ดอนมากๆ ไม่ต้องใช้น้ำมาก หรือช่วงที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

การที่ชาวนาจะเลือกใช้ข้าวประเภทใดขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และปริมาณน้ำฝนในแต่ละฤดูกาล (กิตติ 2552 : 45) ดังนั้นในพื้นที่บ้านวัดโบสถ์ ช่วงการปลูกข้าวพื้นเมืองปรากฏแต่ประเภทข้าวหนัก สามารถอนุมานได้ว่าที่นีนอกจากเป็นที่นาลึกแล้ว ยังมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์อีกด้วย

ทำงานสำเร็จลุล่วง ค่าจ้างของคนเก็บก็จะจ่ายเป็นข้าวที่เก็บได้ตามที่ตกลงกันไว้ เช่น ร้อยละ 20 ก็คือเมื่อเก็บและมัดได้จำนวน 100 เลียง (มัด) ก็จะหักให้แก่ผู้เก็บ 20 เลียง เป็นต้น ตารุนเล่าว่าเนื่องจากคนเก็บข้าวให้นาของตารุนนั้นเป็นคนที่มีรู้จักมักคุ้น และทำงานด้วยกันมานาน เวลาจ่ายค่าแรง ตารุนมักจะให้ “เหลือ” (หมายถึง เกิน- ผู้ศึกษา) จากที่ตกลงกันไปเสมอ เช่น ตกลงกันไว้ที่ร้อยละ 20 ก็ให้เป็น ร้อยละ 25 เป็นต้น เมื่อเก็บเกี่ยวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตารุนก็จะเก็บข้าวที่มัดเป็นเรียงๆ นั้นใส่ยุ้งไว้ก่อน เพื่อรอเวลาที่จะขาย และเมื่อต้องการจะขาย ก็จะจ้างเรือบรรทุกไปที่โรงสีในตำบลชะเมา ในอดีตนั้น เวลาจะขายข้าว ส่วนใหญ่จะนิยมเก็บข้าวใหม่เข้ายุ้ง แล้วนำข้าวเก่าในยุ้งออกมาขายก่อน

ในช่วงราวพ.ศ. 2513 ถือได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่วิธีการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชน ทั้งเรื่องที่มีข้าราชการนำข้าวพันธุ์ส่งเสริม¹ หรือ “ข้าวสั้น” เข้ามาแนะนำและสนับสนุนให้ชาวบ้านหันมาปลูก ซึ่งข้าวสั้นนี้ นอกจากเรื่องเครื่องมือในการเก็บเกี่ยวที่จะต้องเปลี่ยนมาใช้เคียวแทนแคะแล้ว ก็ยังมีระยะเวลา ขึ้นตอนและเทคนิคในการปลูกที่ต่างออกไป รวมทั้งการใช้ปุ๋ยที่เริ่มเข้ามา ตารุนเล่าให้ฟังว่า รู้จักปุ๋ยครั้งแรก เริ่มที่บริษัทปุ๋ยเอาเข้ามาแจกในช่วงเวลานั้น โดยบริษัทเอามาแจกฟรี โดยให้ผ่านมาทางกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นการแจกฟรีเพื่อให้ทดลองใช้เพียงครั้งเดียว ซึ่งผลของการใช้ปุ๋ยก็ช่วยทำให้ข้าวออกงามดี หลังจากนั้นก็เริ่มมีชาวบ้านสนใจซื้อใช้เรื่อยมา แต่สมัยนั้นถึงจะใช้ก็ใช้ในปริมาณไม่มาก เช่น ข้าว 10 ไร่ ก็ใช้ปุ๋ยเพียง 1-2 กระสอบเท่านั้น

ระยะแรกแม้ว่าจะมีการส่งเสริมให้ข้าวพันธุ์ส่งเสริมแทนที่ข้าวพื้นเมือง แต่ในช่วงแรกๆ ชาวบ้าน รวมทั้งตารุนก็ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามกรณีครอบครัวของตารุนเองหันมาเริ่มปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม ก็ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับการลงทุนซื้อรถไถ ซึ่งถือว่าเป็นปลายของการทำนาแล้ว เนื่องจากเหตุผลในเรื่องราคาข้าวและแหล่งจำหน่ายในตลาด เพราะข้าวพันธุ์พื้นเมืองขายได้ราคาไม่ดีและไม่มีโรงสีรับซื้ออย่างแต่ก่อน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนทั้งพันธุ์ข้าว ทั้งวิธีการปลูก รวมไปถึงวิธีการเก็บเกี่ยวด้วยเคียว ซึ่งตารุนบ่นถึงความลำบากของการใช้เคียวว่า

¹ ข้าวพันธุ์ส่งเสริม หรือข้าวสั้น มีหลากหลายพันธุ์ เช่น ข้าวพันธุ์ กข ข้าวพันธุ์ชยันนา เป็นต้น ซึ่งจากลักษณะลำต้นที่ต่างจากข้าวพันธุ์พื้นเมืองเดิมที่ลำต้นสูง ทำให้ลักษณะการตัดก็เปลี่ยนไปเป็นการรวบเป็นกำแล้วตัดด้วยเคียว ไม่เหมาะกับการตัดด้วยแคะอย่างในอดีต

“เก็บกับเคียวยาก เพราะเคียวต้องหุ้มทั้งตัว เมื่อยกว่าเก็บกับกะ” ตารุนกล่าวแสดงความคิดเห็น ว่า ทำนาสมัยก่อนมันลำบาก ยิ่งจะทำนาให้มีเงินเหลือ สร้างที่ดินอย่างตารุนได้นั้น ต้อง “ต้องตื่นเช้า กลับค่ำ จนวั่วร้อง¹ จึงค่อยกลับบ้าน”

ในปัจจุบันนี้ ตารุนถือเป็นคนในวัยเกษียณจากการเป็นชาวนา เนื่องจากวัยที่เพิ่มสูงขึ้นของแรงงานหลักทั้งสองคือตารุนและภรรยา เพราะไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆ ที่ดินและผืนนาที่ตารุนสร้างไว้ ด้วยเหตุผลที่ว่า “ต้องปล้ำ (ต้องพยายาม ต้องดิ้นรน -ผู้ศึกษา) ต้องทำ ทำไว้ให้ลูก เมื่อลูกไม่เรียนอะไร ก็ได้ทำนา” กลับกลายเป็นพื้นที่สำหรับให้ญาติๆ และคนอื่นในหมู่บ้านเช่า และลูกๆ ทั้ง 3 คน ที่ตารุนส่งเสียเลี้ยงดู และให้การศึกษ ต่างก็ประสบความสำเร็จจากการเรียนหนังสือ จนมีอาชีพการงานที่มั่นคงในปัจจุบัน

ตารุนเล่าถึงอาชีพการงานของลูกๆ แต่ละคนให้ฟังด้วยความภาคภูมิใจ ไม่ว่าจะคนโตที่ประกอบธุรกิจค้าขายส่วนตัว คนกลางที่ตารุนส่งศึกษาต่อจนจบปริญญาโท และรับราชการเป็นอาจารย์ที่จังหวัดปราจีนบุรี และคนเล็กซึ่งทำงานบริษัทเอกชน

แม้ว่าลูกๆ ทุกคนของตารุนแต่ละคนจะประสบความสำเร็จ มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่มั่นคงแล้ว แต่รายรับในปัจจุบันของตารุนนั้น ก็ไม่ได้รับมาจากลูกๆ ทั้งสามคนเลย แม้ว่าลูกหลานจะให้เงินแก่ตารุนและยายในทุกครั้งที่กลับมาเยี่ยมเยียน ตารุนก็จะไม่รับ โดยให้เหตุผลว่า “ไม่เอาลูกชักบาท ทรัพย์ของตนเอง รักษาไม่รอดก็ช่างมัน ...เงินมัน มันได้ไว้ลงทุน ไม่ต้องเอามาให้” แต่ลูกๆ ของตารุนก็จะพยายามซื้อของกินของใช้มาเก็บไว้ในบ้านทุกครั้งที่มาเยี่ยมเยียน หรือวางเงินตั้งเอาไว้ในบ้าน เพื่อให้ตารุนไว้ใช้จ่ายแม้ว่าจะถูกปฏิเสธก็ตาม ซึ่งท้ายที่สุด ตารุนก็จะนำเงินจำนวนนั้น คืนกลับไปเป็นเงินค่าขนมแก่หลานๆ

ครอบครัวพี่คุณ

พี่คุณวัย 45 ปี มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ในตลาดปากพ่องฝั่งตะวันออก ก่อนแต่งงาน เคยทำอาชีพรับจ้างในธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง เมื่อแต่งงานกับภรรยาซึ่งเป็นคนวัดโบสถ์เมื่อ พ.ศ. 2538 ก็ได้ย้ายมาอยู่ที่นี้ พร้อมกับมาหาซื้ออาชีพทำนาที่วัดโบสถ์ ซึ่งพี่คุณเล่าว่า แม้ว่าครอบครัว

¹ คำจนวั่วร้องของตารุนหมายความว่า ตารุนทำงานอยู่ในนาตั้งแต่เช้าจนดึกดื่น จนวั่วทำงานไม่ไหว ร้องเตือนให้พากลับบ้าน เป็นการเปรียบเทียบกับให้เห็นว่า ตารุนและชาวนาสมัยนั้นจะสร้างตัวได้ต้องทำงานหนักมากเพียง

ของพี่คุณจะเป็นชาวนาเหมือนกัน และเคยช่วยที่พ่อแม่ทำนาบ้างสมัยเด็กๆ แต่การที่ออกไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้พี่คุณต้องมาเรียนรู้วิธีทำนาแบบนาหว่านน้ำตมใหม่ โดยได้รับการชี้แนะจากพ่อของภรรยา

ในปัจจุบันครอบครัวของพี่คุณมีสมาชิก 6 คน คือ พี่คุณ ภรรยา และลูกอีก 4 คน ซึ่งอยู่ในวัยเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีที่ 5 และปีที่ 2 ส่วนคนสุดท้ายนั้นเพิ่งอายุได้เพียง 2 เดือน แรงงานในการทำงานของครอบครัวซึ่งมีเพียงพี่คุณและภรรยา จึงลดลงในรอบการทำนาค้างครั้งล่าสุด เนื่องจากภรรยาต้องเลี้ยงดูลูกในวัยแบเบาะ พี่คุณจึงต้องตัดสินใจจ้างแรงงานเพิ่มในรอบการทำนาค้างนี้ เพื่อมาช่วยในการไถเตรียมที่นา และการหว่านข้าวปลูกซึ่งเป็นกิจกรรมที่เดิมเคยทำกันสองคน

ครอบครัวของพี่คุณไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง โดยพี่คุณเล่าให้ฟังว่า เหตุผลที่ทั้งพี่คุณและภรรยาไม่มีที่ดินเป็นมรดก เพราะทั้งคู่อยู่ในครอบครัวที่มีพี่น้องจำนวนมาก ครอบครัวของพี่คุณมีพี่น้องถึง 10 คน เช่นเดียวกับครอบครัวของภรรยาซึ่งมีพี่น้อง 10 คนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของภรรยา ซึ่งพี่น้องแต่ละคนยังอาศัย แต่งงาน และประกอบอาชีพอยู่ในบริเวณวัดโบสถ์แทบทั้งสิ้น และพ่อตาก็ยังไม่คิดแบ่งที่ดินและโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินแก่ลูกๆ ซึ่งพี่คุณเห็นว่า ต่อให้พ่อตาแบ่งที่ดินแล้ว ก็ต้องแบ่งให้ทุกๆ คนเท่าๆ กัน ซึ่งที่นาที่ได้รับแบ่งก็อาจจะได้ไม่พอลงทุนทำนา

เช่นเดียวกับที่ดินกรรมสิทธิ์ของพ่อแม่ของพี่คุณซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตน้ำเค็มในปากพนังฝั่งตะวันออก หลังจากที่เคยลงทุนเลี้ยงกุ้งอยู่ระยะหนึ่งแล้วเลิกไป ขณะนี้ยังไม่ได้ปรับปรุงเพื่อทำกิจกรรมใด และพ่อแม่ก็ยังไม่ได้จัดการโอนกรรมสิทธิ์หรือแบ่งเพื่อเป็นมรดกแก่ลูกๆ

เมื่อพี่คุณและภรรยาตัดสินใจยึดอาชีพทำนาหลังแต่งงาน นอกจากความช่วยเหลือเรื่องทักษะในการทำนาแล้ว พ่อตาของพี่คุณยังช่วยเรื่องที่ดินในการทำนา โดยให้เช่าที่นาจำนวน 2 แปลง ขนาด 8 ไร่และ 5 ไร่ ในราคาเพียง 300 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นราคาเช่าที่ถูกกว่ามาตรฐานราคาเช่าทั่วๆ ไปในหมู่บ้าน นอกจากนั้นการจ่ายค่าเช่าก็ยังไม่มีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก แบบที่พี่คุณกล่าวว่า “บางทีก็ให้ บางทีก็ไม่ให้” ซึ่งมีสาเหตุมาจากในช่วงครอบครัวต้องใช้เงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ มาก เช่น ค่าคลอดลูก และค่าใช้จ่ายในการเรียนของลูก ซึ่งพี่คุณกล่าวว่า พ่อตาก็มีความเห็นใจ และถือว่าเป็นการช่วยเหลือครอบครัวของลูกสาวและหลานๆ

นอกจากเช่าที่ดินพอตาเป็นหลักแล้ว พี่คุณยังต้องหาที่ดินเช่าผืนอื่นด้วย โดยใช้วิธีเช่าหลายๆ ผืน จากหลายๆ คนรวมกัน แบบพี่คุณกล่าวว่า “เช่าเนาเค้า มันไม่แน่นอน บางที่ต้องแบ่งเช่าที่ละหิดที่ละหุย (ที่ละเล็กที่ละน้อย) เพราะบางที่มันไม่มีที่ให้เช่าเป็นผืน” ซึ่งในบางครั้งของการเช่าก็ได้ที่นาขนาดผืน 5 ไร่บ้าง 8 ไร่บ้าง หรือ 10 ไร่บ้างตามแต่โอกาส

ในปัจจุบันที่นาที่พี่คุณเช่าอยู่คือ ที่นาพี่ของภรรยา 8 ไร่ และเช่าได้ที่นาผืนใหญ่อีก 17 ไร่ จากคนในหมู่บ้าน ซึ่งที่นา 2 แปลงนี้จะต้องจ่ายค่าเช่าที่ราคา 300 บาทต่อไร่ต่อการทำนา 1 ครั้ง

การทำนาคือทำนาหลายๆ ผืน ซึ่งอยู่ไม่ติดกันเช่นนี้ จะมีปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการที่เพิ่มภาระมากขึ้น ทั้งในช่วงหว่านไปจนถึงในช่วงเก็บเกี่ยว เพราะการจัดการและดูแลต้องเดินทางไปยังที่นาแต่ละผืน แต่พี่คุณกล่าวว่า “ยังดีที่อยู่ทีในหมู่เดียวกันหมด” เพราะที่นาที่พี่คุณเช่าได้นั้นตั้งอยู่ในหมู่ 5 ทั้งหมด

โดยปกติพันธุ์ข้าวที่พี่คุณเลือกใช้คือ พันธุ์ชัยบุรี เพราะข้าวที่ปลูกจะถูกเก็บไว้กินด้วยส่วนหนึ่ง และพี่คุณนิยมกินข้าวชัยบุรีมากกว่า แต่เนื่องจากปัญหาข้าวปลูกที่เก็บไว้มีปัญหา กลายพันธุ์¹ ทำให้รอบของการทำนาล่าสุดต้องเปลี่ยนมาลงพันธุ์ชัยนาททั้งหมด โดยต้องหาซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ทั้งหมด

แม้ว่าการทำนาจะสร้างรายได้หลักให้แก่ครัวเรือนของพี่คุณ แต่ในช่วงเวลาที่ต้องการใช้เงินเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ อย่างเร่งด่วนและยังไม่ถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าว พี่คุณก็จะใช้วิธีไปยืมเงินญาติพี่น้องบ้าง หรือไปยืมเงินกู้ธนาคารบ้าง ซึ่งพี่คุณกล่าวว่า “พี่น้องให้ยืม ก็ให้ทีละสองสามหมื่น แต่ไม่มีดอก ที่เหลือต้องหาซื้อเมล็ดที่ออกดอก ที่ตลาดปากพนัง เพราะที่นี่ไม่มีให้ยืม” เพื่อมาหมุนเวียนใช้ก่อน ซึ่งการไม่มีที่ดินนั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พี่คุณไม่สามารถขอกู้ยืมเงินในระบบได้ เพราะมีขาดที่ดินซึ่งเป็นหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน

การไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัว ทำให้พี่คุณรู้สึกขาดความมั่นคงในเรื่องที่ดิน แม้ว่าครอบครัวจะมีเครือข่ายให้ความช่วยเหลืออยู่ แต่ว่าการเช่าที่นานั้นไม่สามารถคาดหวัง

¹ ข้าวที่ประสบปัญหา กลายพันธุ์ ลักษณะข้าวเปลือกจะสีเข้มขึ้น เปลี่ยนจากสีเหลืองทองเป็นสีออกแดงๆ เมล็ดข้าวที่ได้ก็จะกลายเป็นสีแดง ขนาดของเมล็ดข้าวเปลือกก็จะลีบกว่าที่ควรจะเป็น เมื่อนำไปจำหน่ายราคารับซื้อ ก็จะถูกตัดราคาลงด้วย

จำนวนพื้นที่ หรือวางแผนขยายการลงทุนได้ ดังนั้นเมื่อถามถึงการวางแผนในอนาคตว่าถ้าไม่สามารถลงทุนในภาคการเกษตรด้วยการทำนาได้ ทางเลือกก็มีเพียงการออกนอกภาคเกษตร ซึ่งพี่คุณก็มีการวางแผนว่าจะไปทำงานก่อสร้าง เพราะพี่น้องหลายคนของพี่คุณก็ประกอบอาชีพนี้ไม่เช่นนั้น ก็อาจจะไปเป็นทำงานเป็นลูกเรือในเรือประมงน้ำลึกซึ่งอาศัยแรงงานเป็นต้นทุนสำคัญ

จากกรณีครอบครัวของพี่คุณ จะเห็นได้ถึงถึงความสำคัญของที่ดินในฐานะปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการลงทุน เพราะการที่ครอบครัวมีที่ดินในกรรมสิทธิ์เองสามารถช่วยให้วางแผนการลงทุนในอนาคตได้ง่ายกว่าครอบครัวที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน และที่ดินยังถือเป็นสินทรัพย์ชิ้นสำคัญที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งเงินทุน ด้วยการนำที่ดินไปวางค้ำประกันเพื่อหาเงินทุนจากแหล่งเงินทุนในระบบ

นอกจากนั้นที่ดินยังเป็นแหล่งช่วยสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวชาวนาวัยชราที่เลิกทำนาแล้ว โดยการนำที่ดินของครอบครัวมาให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ เช่นครอบครัวชาวนาที่เป็นเจ้าของที่นาเช่าทั้งตามด ตารุ่น ตาแมงและป่าพิน เป็นต้น

ครอบครัวที่มีการลงทุนด้านการทำนา- กุ้ง- พืชเศรษฐกิจ (ปาล์ม)

ชาวนาในวัดโบสถ์หลายครอบครัวที่ผ่านการลงทุนตามทิศทางของนโยบายและการลงทุนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปากพนัง เช่นในช่วงการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ หลายครอบครัวที่นี้ได้เข้าไปลงทุนในธุรกิจนี้ แต่ด้วยความที่พื้นที่บ้านวัดโบสถ์ไม่ได้เป็นทำเลที่เหมาะสมในการเลี้ยงกุ้ง ทำให้หลายครอบครัวใช้วิธีออกไปลงทุนนอกพื้นที่ จากกรณีตัวอย่างคือ ครอบครัวน้ำสิทธิ์-พีแอน และครอบครัวของป่าพินที่เข้าสู่ธุรกิจเลี้ยงกุ้งมาแล้วในช่วงเวลาหนึ่ง แม้ว่าจะต้องประสบความล้มเหลวจากตลาดในครั้งนั้น และมาในช่วงเวลาปัจจุบันที่การปลูกปาล์มน้ำมันเริ่มเป็นพืชที่ได้รับความนิยมตามกระแสของตลาด ทั้งสองกรณีตัวอย่างก็เป็นครอบครัวที่มีความสนใจเข้ามาลงทุนตามกระแสตลาดอีกครั้ง

ครอบครัวของน้ำสิทธิ์และพีแอน

น้ำสิทธิ์ในวัย 40 ปี เป็นหัวหน้าครอบครัวของสมาชิกร่วมชายคาอีก 6 คน คือพ่อของน้ำสิทธิ์ พีแอนผู้เป็นภรรยา น้องชายของพีแอน หลานชาย ลูกสาวอายุ 3 ขวบ และลูกชายอายุเพียง 10 เดือน โดยสมาชิกทั้งหมดอาศัยอยู่ร่วมกันในบ้านไม่มีได้ทุนสูง ซึ่งตั้งอยู่ในหอย่อมบ้านซ้อ

ในช่วงเริ่มต้นชีวิตครอบครัว น้ำสิทธิ์และพีแอนได้ยึดอาชีพทำนา บนที่ดินกรรมสิทธิ์ของครอบครัวที่ได้รับเป็นมรดกจำนวน 15 ไร่ ร่วมกับที่ต้องเช่าเพิ่มอีกประมาณ 10 - 15 ไร่ แต่ราว พ.ศ. 2541 น้ำสิทธิ์ก็ได้สนใจไปลงทุนทำนากุ้งตามกระแสนิยมที่มาจาก การเข้ามาลงทุนของบริษัทเอกชนรายใหญ่ ที่สร้างความสนใจให้แก่คนในพื้นที่ ตอกย้ำด้วยความสำเร็จและความร่ำรวยของคนที่ลงทุนในธุรกิจการเลี้ยงกุ้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอปากพนังช่วงนั้น โดยการไปหาเช่าพื้นที่บ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ บริเวณตำบลปากพนังฝั่งตะวันตก และหาเงินทุนโดยการยืมที่ดินมรดก 15 ไร่นั้นไปวางค้ำประกันเพื่อขอกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาจำนวน 100,000 บาท เพื่อมาลงทุนซื้อพันธุ์กุ้ง อาหารและสารเคมี

เกี่ยวกับการไปเริ่มลงทุนในครั้งนั้น น้ำสิทธิ์เล่าให้ฟังว่า “เริ่มเลี้ยงช้าแล้ว แต่ก็เลี้ยงก่อนที่เขื่อนจะมาอีก เลี้ยงอยู่ได้ 4-5 ปี จนเขื่อนมา” เพราะช่วงเวลาที่น้ำสิทธิ์ไปลงทุนนั้น เรียกได้ว่าเป็นช่วงปลายยุคการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของที่นี่ บ่อเลี้ยงกุ้งที่เช่าก็เป็นบ่อเลี้ยงซึ่งไม่ต้องลงทุนชุดใหม่ แต่ไปขอเช่าพื้นที่ที่ถูกขุดบ่อเลี้ยงไว้แล้วแต่เจ้าของที่ดินไม่ได้ลงทุนเลี้ยงเอง ในช่วงเวลานั้น ครอบครัวยังมีสมาชิกครอบครัวกันเพียงสองคนคือน้ำสิทธิ์และพีแอน ซึ่งยังไม่มีทายาท การลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำในช่วงเวลานั้น ทั้งสองหวังผลกำไรเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้นเพื่อชีวิตครอบครัวที่ดีกว่าการทำนาซึ่งในช่วงนั้นราคาผลผลิตต่ำกว่าการเลี้ยงกุ้งมาก

ท้ายที่สุดในปี 2548 น้ำสิทธิ์ก็ต้องยุติการเลี้ยงกุ้ง ด้วยเหตุผลหลักคือ ประสบปัญหาขาดทุนอย่างรุนแรง ด้วยภาวะโรคระบาดและกุ้งไม่เจริญเติบโตตามวัย และยังมีปัจจัยเสริมที่สำคัญ ที่ทำให้ตัดสินใจเลิกเลี้ยงกุ้งอย่างเด็ดขาด คือ การเกิดขึ้นของการแบ่งเขตน้ำจืดและน้ำเค็มของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เขตที่บ่อกุ้งเช่าของครอบครัวตั้งอยู่ถูกประกาศเป็นเขตน้ำจืด ทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้อีกต่อไป

พีแอนกล่าวแสดงความคิดเห็นถึงช่วงเวลานั้นว่า “ต้องเรียกว่า กลับมานับหนึ่งใหม่” เพราะความล้มเหลวจากการลงทุนเลี้ยงกุ้งนั้น ได้สร้างภาระหนี้สินให้แก่ครอบครัวเป็นอัน

มากจากเงินกู้ของธนาคารและดอกเบี้ยที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งสองคนตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตที่บ้านเกิดอีกครั้ง และใช้เงินเก็บที่เหลือลงทุนซื้อวัวมาเลี้ยงก่อน เพราะที่ดินที่ครอบครัวมีในขณะนั้นเพียง 15 ไร่ ทั้งสองมองว่ายังไม่เพียงพอที่จะลงทุนทำนาให้ได้กำไรเพียงพอเลี้ยงครอบครัวและชำระหนี้สิน

ในขณะที่กำลังมองหาที่ดินเพื่อกลับมาเริ่มต้นอาชีพทำนาอีกครั้ง ลูกสาวซึ่งอาศัยอยู่ละแวกบ้านได้ประกาศให้หรรษา¹ จำนวน 30 ไร่ เป็นระยะเวลา 5 ปี ด้วยเงินจำนวน 80,000 บาท นาสีธิ่มมองว่าเป็นโอกาสที่จะได้ที่นาเพื่อลงทุนทำนา แต่ทั้งสองก็ไม่มีเงินลงทุนที่จะไปรับหรรษาได้ในเวลานั้น นาสีธิ่มจึงได้ไปขอคำปรึกษาและขอหยิบยืมเงินจากพี่ชาย ซึ่งทำสวนปาล์มน้ำมันอยู่ที่จังหวัดกระบี่มาใช้ก่อน ทำให้ท้ายที่สุดนาสีธิ่มก็สามารถหาที่ดินจำนวนพอสมควรเพื่อลงทุนทำนาได้

ในการทำนา นาสีธิ่มและพี่แอนใช้แรงงานของตนเองเป็นหลัก โดยไม่ต้องจ้างแรงงาน ยกเว้นในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้น ผลผลิตที่ได้จากนา นอกจากแบ่งส่วนหนึ่งขึ้นไว้บริโภคในครัวเรือนและทำข้าวปลูกแล้ว ส่วนที่เหลือก็จะจำหน่ายทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่นาสีธิ่มใช้คือ ข้าวชัยบุรี โดยนาสีธิ่มให้เหตุผลว่าเป็นข้าวที่มีความอดทนต่อโรคข้าวมากกว่า และถ้านำมาบริโภคก็ถูกปากกว่า แม้ว่าราคาขายแก่โรงสีจะถูกกว่าข้าวพันธุ์ชัยนาทก็ตาม

การกลับมาทำนานั้น ถือเป็นโอกาสลงทุนอีกครั้งในอาชีพดั้งเดิมของครอบครัว ซึ่งการทำงานบนที่นา 45 ไร่ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ทำให้นาสีธิ่มสามารถผ่อนส่งหนี้สินซึ่งติดไว้กับธนาคาร ซึ่งเกิดจากการเลี้ยงกุ้งไปได้อย่างมากมาย และยังสามารถกู้เงินและกู้ปุ๋ยจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อมาลงทุนหมุนเวียนในการทำนาได้อีกครั้ง

¹ หรรษา เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการให้ผู้อื่นใช้ที่ดิน การหรรษามีลักษณะคล้ายกับการจำนอง แต่แตกต่างกันในรายละเอียดและวิธีปฏิบัติ คือ เจ้าของที่ดินที่ต้องการให้ผู้อื่น “หรรษา” ก็จะแจ้งให้ทราบถึงขนาดนาที่จะหรรษา พร้อมบอกจำนวนเงินที่ต้องการ และระยะเวลาที่จะเอานาคืนไว้ ผู้ใดต้องการรับหรรษา ก็จะมาทำสัญญาพร้อมกับนำเงินจำนวนที่ตกลงกันได้มาให้ ทั้งสองฝ่ายจะทำสัญญาไว้แก่กันว่า เจ้าของนาได้รับเงินค่าหรรษาไปเท่าไร และอนุญาตให้ผู้รับหรรษานำที่ดินที่ตกลงกันได้ไปใช้ประโยชน์ได้ในระยะเวลาที่ปี เมื่อครบกำหนดเวลาที่ตกลงกันได้แล้ว เจ้าของนาต้องคืนเงินเต็มจำนวนที่ตกลงกันได้ให้แก่ผู้รับหรรษา ผู้รับหรรษาก็จะหมดสิทธิ์ในการทำนาผืนดังกล่าวไป

ในปีนี้ ที่นาที่รับหราชอาณาจักรของลุงไหวกำลังจะครบกำหนด แม้ว่าทั้งสองจะยังไม่ได้วางแผนหาที่ดินผืนใหม่ แต่การหหานาก็ได้สร้างความคุ้มค่าแก่การลงทุน เมื่อผู้ศึกษาตั้งคำถามว่า ถ้ามีใครประกาศหหานาอีก จะรับหหรือไม่ พี่แอนก็ตอบคำถามนี้แก่ผู้ศึกษาอย่างไม่ลังเลใจ พร้อมให้เหตุผลเลยว่า “ถ้ามีคนให้หหาก็เอาอีก รับหหดีกว่าเช่า เพราะได้เงินคืนเช่าไม่ได้เงินคืน”

ในช่วงเวลานี้ น้าสิทธ์ก็กำลังหาแผนเกี่ยวกับการลงทุนและการประกอบอาชีพอนาคตในอนาคตไว้แล้วบ้าง โดยน้าสิทธ์เล่าให้ฟังว่า ถ้าไม่หาที่ดินเพื่อทำนาผืนใหม่ก็อาจจะทำตามคำแนะนำของพี่ชาย ซึ่งทำสวนปาล์มประสบความสำเร็จที่กระบี่ และชักชวนให้น้าสิทธ์นำที่ 15 ไร่มาลงทุนทำสวนปาล์ม โดยที่จะทำการช่วยเหลือทั้งในเรื่องเงินทุนและเรื่องคำแนะนำในการปลูกและดูแล

ถ้าลงทุนปลูกปาล์มแล้ว ผู้ศึกษาก็ตั้งคำถามเกี่ยวกับอาชีพที่จะไปทำก่อนที่ปาล์มจะได้รับผล น้าสิทธ์ก็กล่าวว่า ถ้าตัดสินใจลงทุนทำปาล์ม ระหว่างนั้นก็วางแผนว่าจะหันไปลงทุนทำรถขายกับข้าวเร่ขายตามหมู่บ้านทดแทน

เห็นได้ว่าแม้ว่าในปัจจุบันครอบครัวน้าสิทธ์จะมีแบบการลงทุนอยู่ที่การทำนาเพียงอย่างเดียว แต่ก็เคยผ่านการลงทุนตามโอกาสและทิศทางของตลาดมาแล้วครั้งหนึ่งช่วงกึ่งกลางด้าสะท้อนให้เห็นการพยายามเข้าไปฉกฉวยและลงทุนโอกาสตามตลาดที่เปิดกว้างขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่เข้าไปฉกฉวยโอกาสในตลาดนั้นจะสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างที่คาดหวัง ตัวอย่างของน้าสิทธ์คือ ความล้มเหลวจากการเสี่ยงในตลาด

การตัดสินใจทำนาเพียงอย่างเดียวภายหลังความล้มเหลวครั้งนั้น สำหรับน้าสิทธ์จึงเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลที่สุด แต่การที่น้าสิทธ์ยังแสดงให้เห็นแนวโน้มการตัดสินใจตามทิศทางของตลาด ด้วยการสนใจพืชเศรษฐกิจที่จะช่วยสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำเช่น ปาล์มน้ำมัน ตามการแนะนำของคนทีประสบความสำเร็จอย่างพี่ชายของน้าสิทธ์เอง ทำให้ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับพ็อพกินส์ในประเด็นที่ว่าชาวนาพร้อมที่จะเสี่ยงลงทุนเมื่อมีโอกาส เช่นน้าสิทธ์ที่เห็นช่องทางใหม่ในตลาดก็พร้อมที่จะเสี่ยงลงทุนอีกครั้ง

ครอบครัวป่าพิน

ป่าพินวัย 72 ปี ไม่ได้ลงมือทำนามากกว่า 7 ปีแล้ว เนื่องจากอายุที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ไม่มีแรงงานในการทำนา

ครอบครัวของป่าพินที่วัดโบสถ์ในปัจจุบันนี้ อาศัยอยู่ในบ้านไม้ ชั้นเดียว ยกได้สูง สูง มีคลองชลประทานผ่านผืนดินที่ใช้ปลูกบ้าน ทำให้บ้านป่าพินมีสองฝั่ง ฝั่งที่ปลูกบ้านอยู่ฝั่งเดียวกับถนน ส่วนอีกฝั่งเป็นที่ดินอีกประมาณ 3 ไร่ เวลาจะข้ามระหว่างทั้ง 2 ฝั่ง ป่าพินจะใช้เรือพายข้ามมา

ขณะนี้ที่บ้านมีสมาชิกเพียง 2 คน คือ ป่าพินกับหลาน ซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนโต ที่ฝากมาให้ช่วยเลี้ยงดู อยู่ในวัยกำลังกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพราะสามีของป่าพินเพิ่งเสียชีวิตไปได้ไม่นาน ส่วนลูกๆ ทั้งสี่คนก็ทำงานอยู่ไกลบ้าน ทั้งต่างจังหวัดและต่างอำเภอ โดยคนที่ทำงานที่กรุงเทพฯ คือ ลูกชายคนโต ซึ่งทำงานรับจ้าง และลูกสาวคนโต ซึ่งศึกษาจบในระดับปริญญาตรี และทำงานที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ส่วนลูกที่ทำงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ลูกชายคนที่ 3 ซึ่งทำงานอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา และลูกชายคนที่ 4 ทำสวนปาล์มอยู่ที่อำเภอสิชล

รายรับของป่าพินในตอนนี นอกจากได้มาจากการทำนาหว่า¹ กับกับน้ายม ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน ตอนที่ป่าพินจะหาคนมา “หว่า” ด้วย ป่าพินบอกข่าวนี้แก่หลายคนในหมู่บ้าน แต่น้ายม เป็นคนแรกที่ติดต่อเข้ามา จึงเลือกน้ายมเป็นคู่ทำนาหว่า ซึ่งผลผลิตในการทำนาหว่า จำนวน 17 ไร่ จะได้ข้าวแบ่งกันประมาณคนละ 10 เกวียน โดยป่าพินแบ่งข้าวนี้ไปกินและเก็บเป็นข้าวปลูกส่วนหนึ่ง และขายส่วนที่เหลือเป็นเงิน รายรับส่วนอื่นๆ ของป่าพินก็ได้มาจากลูกๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกสาวคนที่ทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ

¹ **หว่า** หรือ **การหว่ากันทำนา** มีวิธีการคือ เจ้าของนาซึ่งไม่ต้องการลงแรงในการทำนาเอง ประกาศหาผู้ที่จะมาร่วมลงทุนทำนา โดยที่เจ้าของนาให้ที่นาทำ ส่วนผู้ที่จะมาร่วมหว่า จะต้องลงแรงในทุกขั้นตอน ส่วนปัจจัยในการผลิตทั้งหมด ทั้งสองฝ่ายต้องออกคนละครึ่ง ตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ข้าวปลูก ปุ๋ย สารเคมี หรือค่าจ้างในขั้นตอนต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้นอกเหนือจากแรงงานของผู้ที่ร่วมหว่า เช่น การจ้างคนหว่านข้าวปลูกเพิ่ม การจ้างรถเกี่ยว เป็นต้น เมื่อได้ผลผลิตออกมาแล้ว ผลผลิตก็จะถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนให้ทั้งสองฝ่ายเท่าๆ กัน

ป่าพินเล่าด้วยความภาคภูมิใจเกี่ยวกับลูกสาวเพียงคนเดียวให้ฟังว่า เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนสตรีปากพนังแล้ว ก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากป่าพินให้ส่งเสียเรื่องการเรียนอีก เพราะเมื่อจบม. 6 แล้วก็เดินทางขึ้นไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ในครั้งแรกก็ได้งานทำที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง และหาช่องทางเพื่อศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยเปิดไปด้วย จนสามารถส่งตัวเองจนเรียนจบระดับปริญญาตรี

หลังจากจบปริญญาตรีแล้วก็ได้เข้าทำงานในบริษัทเอกชน ก่อนที่จะสอบบรรจุเข้าทำงานได้ที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเมื่อทำงานแล้ว ป่าพินยังเล่าต่อว่า ด้วยความรักเรียน ลูกสาวคนนี้ก็ยังคงทำการศึกษาต่อระดับประกาศนียบัตรทางด้านบัญชีเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถทำงานในสาขาบัญชี เพื่อจะได้ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เป็นผู้ตรวจสอบบัญชีได้ต่อไป ป่าพินยังเล่าว่า ลูกสาวของป่าพินนั้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน จะแต่งงานออกเรือนไปแล้วกว่า 2 ปี แต่ก็ยังให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับป่าพินมาโดยตลอด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ป่าพินยังติดภาระหนี้สินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จากเหตุการณ์ที่ครั้งหนึ่งประมาณช่วง พ.ศ. 2544 ป่าพินเคยไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ราว 280,000 บาท เพื่อนำไปลงทุนเลี้ยงกุ้งที่ตำบลป่าระกำ ตามความนิยมของพื้นที่นั้นในขณะนั้น โดยมีความมุ่งหวังกับการลงทุนในครั้งนั้นว่าจะสามารถยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตัวเองในวัยชราหลังจากการเลิกทำนาด้วยตัวเองแล้ว โดยไปลงทุนทำได้อยู่ประมาณ 3 ปี แต่ก็ไม่ได้รับผลกำไรอย่างที่คาดคิด และเงินที่กู้มาก็ไม่ออกเลย จนกลายเป็นภาระหนี้สินก้อนใหญ่ ซึ่งภายหลังลูกสาวมีบทบาทสำคัญในการช่วยปลดภาระหนี้สินที่เหลือให้ป่าพินด้วย

จากเหตุการณ์ที่ไปเป็นหนี้สินในครั้งนั้น เพื่อหาเงินส่งธนาคาร ปี 2550 ป่าพินจึงประกาศให้หรรษา 6 ไร่ ในจำนวนเงิน 30,000 บาท โดยการทำสัญญาเป็นระยะเวลา 5 ปี ซึ่งก็ได้นายม ที่เป็นคู่ทำนาว้าสนใจเข้ามารับhra เงินที่ได้จากการหรรษานั้น ก็ช่วยให้ปลดหนี้ธนาคาร ได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนการส่งเงินที่เหลือ ลูกสาวได้เข้ามาช่วยรับภาระการผ่อนชำระต่อให้จนหมดหนี้สินในช่วงปลายปี พ.ศ. 2551

หลังจากสามารถปลดภาระหนี้สินที่ก่อไว้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้แล้ว ปลายปี พ.ศ. 2551 ป่าพินจึงเริ่มหันมาลงทุนอีกครั้งตามทิศทางการตลาดในปัจจุบันด้วยพืชเศรษฐกิจประเภทปาล์ม โดยใช้พื้นที่ว่างหลังบ้านประมาณ 3 ไร่ ลงทุนปลูกปาล์ม จำนวน 59 ต้น

ด้วยเงินลงทุนราว 28,000 บาท ซึ่งได้รับจากลูกสาว โดยป่าพินให้เหตุผลในการลงทุนปลูกปาล์มว่า ทดลองทำดูตามคำแนะนำของลูกชาย เพราะลูกชายที่ปลูกปาล์มอยู่เข้ามาจัดการให้ทั้งการเตรียมที่ดิน และการลงกล้าปาล์ม แต่ให้ป่าพินช่วยดูแล ซึ่งป่าพินคิดว่าไม่ก็ไม่ได้ยุ่งยากในการดูแลเท่าใดนัก

เมื่อถามว่า เหตุใดไม่ใช้ที่ดินที่ให้คนอื่นทำนาในปัจจุบันมาลงปาล์มให้หมด ถ้าป่าพินมองว่าการปลูกปาล์มไม่ยุ่งยาก ป่าพินตอบกลับผู้ศึกษาว่า “ข้าวราคาดี เสียขายของ ไร่ปาล์มดีค่อยขายก็ยังมี” และป่าพินมองว่า “ปลูกข้าวยังไงก็ได้แน่นอน ได้เงินเร็วกว่าปาล์ม”

ดังนั้นที่นาของป่าพินในปัจจุบันที่ทำนาหว่ากับน้ำยมอยู่นั้น ป่าพินก็คิดว่าจะทำนาต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะไม่มีคนทำนาหว่าด้วย ก็อาจจะคิดทำอย่างอื่น ส่วนนาที่ให้น้ำยมรับหว่าเมื่อถ้าครบกำหนดคืน ป่าพินก็ยังไม่ได้คิดวางแผนชัดเจนว่าจะใช้ประโยชน์อย่างไรต่อไป โดยมองไว้สองทางเลือกคือ ถ้าปาล์มได้ราคาดี ก็อาจจะใช้ที่ดินผืนนี้ทำปาล์มเพิ่มเติม หรือไม่ก็ยังใช้เพิ่มพื้นที่ในการทำนาหว่ากับน้ำยมเพิ่มเติม หรืออาจจะหาคนหว่าด้วยเพิ่มเติม

กรณีของป่าพินนั้นแม้ว่าจะจะเป็นชาวนาในอดีตซึ่งไม่ได้ทำนาแล้ว เนื่องจากเหตุผลเรื่องแรงงานเป็นสำคัญ แต่ป่าพินก็ยังพยายามลงทุนทางเศรษฐกิจตามทิศทางของตลาดอยู่ตลอดเวลา เมื่อเห็นโอกาสและมีความพร้อมเรื่องเงินลงทุน ทั้งเรื่องการเลี้ยงกุ้งและเรื่องการปลูกปาล์มน้ำมัน

เช่นเดียวกับอีกหลายๆ ครอบครัวในบ้านวัดโบสถ์ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปลงทุนพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นๆ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจการลงทุนครอบครัวชาวนาที่สอดคล้องกับทิศทางของตลาดในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อการทำพืชพลังงานทดแทนที่กำลังสร้างรายได้ในยุคที่น้ำมันเชื้อเพลิงมีราคาพุ่งสูงขึ้น ที่กำลังได้รับความสนใจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก

ครอบครัวที่มีการลงทุนทำนาร่วมกับพืชเศรษฐกิจ (ปาล์ม)

ผู้ศึกษาพบว่า ทิศทางของการลงทุนของครอบครัวที่ก้าวเข้าไปสู่การลงทุนกับพืชเศรษฐกิจเริ่มขยายตัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงพ.ศ. 2550 - 2551 ที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อราคาพืชพลังงานที่สามารถผลิตพลังงานทดแทนสูงขึ้นตามไปด้วย ประกอบกับใน

ช่วงเวลาดังกล่าวมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ ทำให้ปรากฏว่าหลายครอบครัวหันมาลงทุนในเรื่องปาล์มเพิ่มมากขึ้น

แต่เงื่อนไขของครอบครัวใช้ตัดสินใจในการลงทุนก็มีความแตกต่างกันในสองประเด็นใหญ่ คือ กลุ่มครอบครัวที่ตัดสินใจลงทุนจากวาระและโอกาสที่เอื้ออำนวย กับกลุ่มครอบครัวที่ตัดสินใจลงทุนเพื่อเป็นผลตอบแทนในอนาคตเพื่อความมั่นคงของตนเองและครอบครัว

ครอบครัวที่ตัดสินใจลงทุนจากวาระและโอกาสที่เอื้ออำนวย ทั้งจากการโครงการพัฒนาของรัฐและเอกชนที่เข้ามาสนับสนุน รวมทั้งโอกาสของตลาดที่ราคาปาล์มมีมูลค่าสูง แม้จะมองว่าการลงทุนกับพืชระยะยาวจะเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นของครอบครัว แต่การได้รับการสนับสนุนถือเป็นโอกาสที่ดีที่จะต้องขกขวยเอาไว้ เช่นจากกรณีศึกษาของครอบครัวน้ำมณฑา ครอบครัวน้ำญาติ ครอบครัวน้ำทิ้ง และครอบครัวน้ำเลี่ยม

ทุกครอบครัวที่ตัดสินใจลงทุนเพราะเงื่อนไขเรื่องโอกาสนี้ ปรากฏว่าล้วนแล้วแต่เป็นครอบครัวที่ยังมีภาระครอบครัวในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายจ่ายในการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับเรื่องการลงทุนในด้านการศึกษาของลูกๆ ทำให้เมื่อลงทุนไปแล้วจำเป็นต้องเพิ่มกิจกรรมหารายได้ในระยะสั้นเช่น การหาที่ดินทำนาเพิ่มด้วยการเช่า หรือปลูกผักซึ่งได้รับผลเร็ว

เพื่อแสดงรายละเอียดที่ชัดเจนขึ้น ผู้ศึกษาขอนำเสนอตัวอย่างจากครอบครัวน้ำญาติ และน้ำทิ้ง

ครอบครัวของน้ำญาติ-น้ำคร

น้ำญาติวัย 48 ปีกับน้ำคร ผู้เป็นภรรยาในวัย 45 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในวัดโบสถ์ทั้งคู่ ภายหลังการแต่งงานกัน รวบรวมปี พ.ศ. 2532 ทั้งสองยังคงลงหลักปักฐานอยู่ที่บ้านเกิด ด้วยมีประสบการณ์ในอาชีพทำนากับครอบครัวพ่อแม่ ทั้งสองก็ยังคงยึดอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหารายได้เลี้ยงตัวและครอบครัว

ครอบครัวของน้ำญาติมีสมาชิกทั้งสิ้น 5 คน คือ ตัวน้ำญาติ น้ำคร และลูกๆ อีก 3 คน แต่ในปัจจุบันสมาชิกที่อาศัยอยู่ที่วัดโบสถ์ นอกจากทั้งสองคนแล้ว ก็เหลือเพียงลูกชายคนสุดท้าย ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในตัวตลาดปากพ่องเท่านั้น ส่วนลูกๆ อีก 2 คน ปัจจุบันอาศัย และทำงานอยู่ในเมืองหลวงทั้งคู่ ซึ่งนอกจากการทำงานแล้ว ลูกสาวคนโตของ

น้ำญาติยังได้ใช้เวลาว่างจากการทำงานเป็นพนักงานขายคอมพิวเตอร์ ศึกษาเล่าเรียนเพิ่มเติมในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วยเงินทุนของตัวเองด้วย ในขณะที่ลูกชายคนกลางเมื่อจบการศึกษาระดับ ปวส. ที่อำเภอปากพนังแล้ว เมื่อขึ้นไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ก็ได้งานเป็นช่างประจำโรงแรมแห่งหนึ่ง เรียกได้ว่าลูกทั้งสองของน้ำญาติต่างประสบความสำเร็จในการทำงานและรับภาระดูแลตัวเองได้เป็นอย่างดี

เวลานี้ภาระทางการเลี้ยงดูลูกของน้ำญาติจึงเหลือเพียงลูกชายคนสุดท้องเพียงคนเดียว ภาระการหาเงินรายได้จึงไม่ถือว่าลำบากเท่าใดนัก ซึ่งตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตครอบครัวทั้งสองก็ได้ทำงานหารายได้โดยการทำนาบนที่ดินกรรมสิทธิ์ซึ่งแต่ละคนได้รับเป็นมรดกมาโดยตลอด จำนวน 30 ไร่ เป็นของน้ำญาติ 20 ไร่และน้ำคร่ออีก 10 ไร่ โดยไม่จำเป็นต้องหาที่ดินเพิ่มเติมประการใด

แรงงานในการทำงานในที่นาของครอบครัว ก็มีเพียงแค่น้ำญาติและน้ำคร เพราะทั้งสองไม่ได้ให้ลูกๆ มาช่วยกิจกรรมต่างๆ ในนาแต่อย่างใด ในยามที่ทั้งสองขาดแคลนแรงงานในกิจกรรมบนผืนนาซึ่งต้องการแข่งกับเวลา เช่นในช่วงการหว่านข้าวปลูก ทั้งสองจะทำการจ้างแรงงานเพิ่มมาอีก 4 คน ส่วนช่วงเวลาอื่นๆ ทั้งการไถเตรียมดิน การหว่านปุ๋ยหรือการฉีดยาฆ่าแมลง ทั้งสองจะใช้แรงงานภายในครัวเรือนทั้งสิ้น และจะจ้างงานในอีกช่วงคือช่วงการเก็บเกี่ยว

กิจกรรมทั้งภายในนาและภายในบ้าน น้ำครจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเองเป็นส่วนใหญ่ พันธุ์ข้าวที่น้ำครเลือกเพื่อใช้ในการเพาะปลูกคือ ข้าวพันธุ์ชัยนาททั้งหมด เนื่องจากข้าวพันธุ์ชัยบุรีที่เคยปลูกผ่านๆ มาประสบปัญหากลายเป็นพันธุ์ จึงต้องซื้อและใช้พันธุ์ของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว¹ มาทดแทน

เนื่องมาจากตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ที่น้ำญาติได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน 7 ปีที่ผ่านมา ทำให้มีเวลาสำหรับกิจกรรมภายในนา คือ จะลงไปช่วยเหลือเป็นบางช่วงเท่านั้น เพราะน้ำญาติเลือกที่จะอุทิศเวลาในการทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านอย่างเต็มที่

ในช่วง พ.ศ. 2550 ในช่วงเวลาที่ราคาปาล์มน้ำมันในตลาดกำลังถดถอยตัวสูงขึ้น กลายเป็นพืชที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในพื้นที่ปากพนัง และเกิดขึ้นเช่นเดียวกันในบ้านวัดโบสถ์

¹ เมื่อต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ ที่วัดโบสถ์จะสั่งซื้อมาจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวของกรมการข้าวซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอ กาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีบริการจัดส่ง แต่จะส่งจำนวนมากเป็นต้นๆ จึงต้องรวบรวมส่งพร้อมๆ กันทั้งหมด

ซึ่งนำญาติกล่าวถึงปัจจัยหนุนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านวัดโบสถ์หันมาสนใจปาล์มว่า ในดังกล่าว ช่วงที่พื้นที่หมู่ที่ 8 ซึ่งเคยได้รับโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์ม ด้วยงบประมาณจากจังหวัดฯ เมื่อ 3 ปีที่ผ่านมาได้รับผลตอบแทนจากปาล์มในช่วงเวลาที่ราคาเพิ่มสูงขึ้นพอดี

ชาวบ้านที่วัดโบสถ์ให้ความสนใจที่จะลงทุนทำปาล์มมากขึ้น แต่ทางจังหวัดก็ไม่มีนโยบายสนับสนุนงบประมาณอีกแล้วในช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อปรึกษากับหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานของกรมพัฒนาที่ดินซึ่งมีโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันก็พบว่า พื้นที่ตำบลเกาะทวดนั้นไม่อยู่ในพื้นที่ส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน เพราะตามการตรวจสอบของกรมพัฒนาที่ดินระบุว่าที่นี่มีคุณสมบัติของดินเหมาะสมที่จะปลูกข้าวมากที่สุด ไม่ควรสนับสนุนให้เพาะปลูกพืชชนิดอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปาล์มน้ำมัน ที่เป็นพืชซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ดินดีอุดมสมบูรณ์ อย่างเช่นการปลูกข้าว

นำญาติเล่าย้อนถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า จนท้ายที่สุดเมื่อไม่รู้ว่าจะหาโครงการสนับสนุนการปลูกปาล์มเพื่อตอบสนองความต้องการให้แก่ชาวบ้านได้จากหน่วยงานไหน ก็ได้มีบริษัทเอกชนซึ่งผลิตและจำหน่ายกล้าปาล์มได้ติดต่อเข้ามาผ่านทางเกษตรจังหวัด เพื่อให้ประชาสัมพันธ์โครงการของบริษัทที่จะให้ชาวบ้านทำสัญญาซื้อขายกล้าปาล์มกับบริษัท ในลักษณะให้นำต้นกล้าปาล์มไปใช้ปลูกก่อน ค่อยชำระเงินค่าต้นในราคาที่ตกลงกันได้ โดยไม่มีดอกเบี้ยในอีก 3 ปีให้หลัง

ข้อเสนอของบริษัทที่นำญาติได้รับทราบและมาประชาสัมพันธ์ ชาวบ้านจำนวนหนึ่งในบ้านวัดโบสถ์สนใจเข้าร่วมโครงการนี้ เช่นเดียวกับชาวบ้านอีกหลายๆ หมู่บ้านที่ให้ความสนใจเช่นกัน เมื่อรวบรวมคนได้จำนวนหนึ่ง ทางบริษัทก็มาทำสัญญาพร้อมก็นำต้นปาล์มมาให้ในช่วงเดือนตุลาคม 2550 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวครั้งที่ 2 ของปีนั้น

นำญาติกับน้ำครเอง ก็มีความสนใจและปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องการลงทุนทำสวนปาล์มด้วย ซึ่งนำญาติให้เหตุผลว่า “อยากทดลองปลูกก่อน เพราะเห็นของคนอื่นได้ผล ไปดูตัวอย่างจากหมู่ 8 ที่เขาทำแล้ว ได้เก็บแล้ว ได้ผลดี” และในช่วงเวลาดังกล่าวภาระในการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวัน ก็ไม่หนักหนาเท่าใด เพราะเหลือเพียงแต่ลูกคนเล็กคนเดียวเท่านั้น

ทั้งสองจึงตกลงกันว่า จะแบ่งที่ดินส่วนของน้ำครจำนวน 10 ไร่ มาทดลองปลูกปาล์มน้ำมันดูและได้ใช้เงินในที่ได้จากการเก็บออกร่วมกับเงินส่วนหนึ่งจากการขายข้าวเปลือกใน

รอบทำนาช่วงนั้น มาลงทุนปรับปรุงพื้นที่ยกทรงสวนไป 5,000 บาท น้ำญาติคาดการณ์เกี่ยวกับการปลูกปาล์มไว้ว่า “ถ้าได้ผลดี จะขยายอีก” เพราะการดูแลรักษาปาล์มนั้น น้ำญาติมองว่าไม่ยากเย็น ถ้าไม่แรงงานในการดูแล ก็สามารถจ้างคนดูแลได้

ในช่วงปี 2551 ที่ผ่านมา น้ำญาติและน้ำครกำลังเริ่มก่อสร้างบ้านตึก เป็นบ้านยกพื้นสูง ได้ถุนเปิดเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ เพื่อใช้อาศัยหลังใหม่ แทนบ้านไม้ชั้นเดียวที่เก่าและทรุดโทรม ที่ใช้อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งน้ำญาติกล่าวว่า แม้ต้องไปกู้เงินมาเพื่อทำการลงทุนสร้างบ้านหลังใหม่นี้ น้ำญาติก็ถือว่าเป็นการลงทุนไว้ก่อน นอกจากจะสามารถใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านและเป็นที่ทำการของผู้ใหญ่ประจำหมู่บ้านแล้ว น้ำญาติยังวางแผนเพื่อจะให้บ้านหลังใหม่นี้เป็นที่อาศัยที่มั่นคงกับครอบครัวไปจนแก่ชราอีกด้วย

กรณีครอบครัวของน้ำทิ้งแสดงแบบแผนการปฏิบัติในการลงทุนที่แตกต่างไปจากครอบครัวของน้ำญาติคือ ไม่ได้จัดสรรที่ดินเพื่อการลงทุนอย่างเช่นน้ำญาติ แต่ใช้ที่ดินกรรมสิทธิ์ของครอบครัวทั้งหมดในการลงทุน เพราะที่ดินในกรรมสิทธิ์ของครอบครัวก็มีไม่มาก ถ้าจัดสรรบางส่วนอื่น ก็จะไม่คุ้มค่ากับการลงทุนปาล์มน้ำมัน

ครอบครัวของน้ำทิ้งและน้ำชัย

น้ำทิ้งวัย 45 ปี เป็นคนที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่วัดโบสถ์ ส่วนน้ำชัย ผู้เป็นสามี มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่อำเภอเชียรใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตแต่งงาน ช่วงปี 2533 ทั้งสองคนได้ไปเริ่มต้นชีวิตที่กรุงเทพฯ ด้วยงานรับจ้างเย็บผ้าในโรงงานเย็บผ้าโหล จนกระทั่งประมาณปี 2535 และปี 2537 ทั้งคู่ก็มีสมาชิกครอบครัวเพิ่มขึ้นอีก 2 คน ทั้งสองคนจึงตัดสินใจกลับมาทำงานที่บ้าน ด้วยเหตุผลทางด้านการเงิน เพราะคิดว่าถ้ากลับมาทำนาของครอบครัว น่าจะสามารถเก็บสะสมเงินเป็นก้อนได้มากกว่าการรับเงินเดือนเป็นรายเดือนของงานในโรงงาน เพราะการใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพฯ ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากทั้งค่าที่อยู่อาศัยและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ลูกคนโตซึ่งเติบโตขึ้นกำลังจะต้องเข้าโรงเรียน

ในปี พ.ศ. 2540 ทั้งสองคนจึงตัดสินใจกลับมาอาศัยยังบ้านวัดโบสถ์ โดยมาอาศัยที่บ้านเก่าของน้ำทิ้ง พร้อมกับใช้ผืนนามรดกของน้ำทิ้งจำนวน 12 ไร่เป็นทุนในการเริ่มต้น

อาชีพใหม่ และหาที่ดินเช่าเพิ่มเติมได้อีก 10 กว่าไร่ในหมู่บ้าน รวมพื้นที่นาได้เกือบ 30 ไร่ ซึ่งก็เพียงพอต่อการลงทุนเพื่อสร้างรายรับให้แก่ครอบครัวในขณะนั้น

การลงทุนทำนาของครอบครัว ใช้พันธุ์ข้าวชัยนาท ซึ่งมีราคาในการจำหน่ายสูงกว่าข้าวพันธุ์ชัยบุรี ผลผลิตที่ได้น้ำทิ้งเก็บเอาไว้บริโภคเองในครัวเรือนและเก็บทำข้าวปลูกเอง กิจกรรมต่างๆ ในการทำนาส่วนใหญ่ น้ำชัยจะเป็นผู้จัดการตั้งแต่กิจกรรมการไถ การหว่าน การดูแลรักษาทั้งการใส่ปุ๋ยและการกำจัดศัตรูพืช ส่วนน้ำทิ้งจะเป็นแรงงานเสริม ร่วมกับแรงงานที่ต้องจ้างเพิ่มในช่วงเวลาการหว่านข้าวปลูกเท่านั้น หน้าที่รับผิดชอบของน้ำทิ้งส่วนใหญ่อยู่ที่การดูแลครอบครัว ลูกๆ และการทำกิจกรรมเพาะปลูกบริเวณบ้าน

น้ำทิ้งได้ทำอาชีพเสริมด้วยการปลูกผักสวนครัวต่างๆ ในพื้นที่หลังบ้าน ตั้งแต่ช่วงประมาณ พ.ศ. 2544 ครอบครัวน้ำทิ้งได้รับการสนับสนุนอาชีพนี้จากโครงการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมมาช่วยปรับพื้นที่ ยกร่องสวน ขุดคูน้ำให้จำนวน 3 ไร่ ซึ่งรายได้จากการปลูกผักก็เป็นรายรับอีกทางหนึ่ง ซึ่งถูกนำมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ซึ่งในช่วงนั้นลูกคนที่สามของน้ำทิ้งได้ถือกำเนิดขึ้นพอดี เพราะรายได้จากผักนั้นจะได้รับผลเร็วกว่าข้าว แม้ว่าจะต้องให้การเอาใจใส่ดูแลมากกว่า แต่การปลูกผักบริเวณบ้าน ช่วยให้น้ำทิ้งสามารถดูแลลูกๆ ไปพร้อมกับการทำงานควบคู่ไปด้วย

นอกจากการปลูกผักจำหน่ายเองแล้ว น้ำทิ้งยังได้รับจ้างปลูกและดูแลพริกให้กับคนละเวกบ้านเป็นรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งทั้งการปลูกผักและการรับจ้างจึงกลายเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้แก่ครอบครัวมาจนถึงในปัจจุบัน

จนในช่วงปี 2550 ที่ผ่านมานี้ ผืนดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของน้ำทิ้งนั้นถูกเปลี่ยนเป็นปาล์มน้ำมันไปหมดแล้วทั้ง 12 ไร่ โดยการลงทุนของน้ำทิ้งและน้ำชัยครั้งนี้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการของกรมพัฒนาที่ดิน ผ่านมาทางลุงเถียร ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง และเป็นคนรู้จักสนิทสนมกับน้ำชัย ลุงเถียรนั้นนอกจากเป็นอาสาสมัครให้กับภาครัฐ โดยเป็นหมอดินอาสาแล้ว ยังเป็นผู้ที่ลงทุนทำปาล์มน้ำมันคนแรกๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งในปัจจุบันได้รับผลและถือได้ว่าประสบความสำเร็จไปแล้ว ลุงเถียรแนะนำ และช่วยเหลือให้ครอบครัวน้ำทิ้งและน้ำชัยได้รับการสนับสนุนต้นปาล์ม และค่าปุ๋ยจากโครงการฯ ดังกล่าว ซึ่งทั้งสองเห็นว่าเป็นโอกาสดีในการรับความช่วยเหลือจากลุงเถียรและโครงการนี้ เพราะแม้ว่าหลักการยืมต้นปาล์มจะต้องจ่ายคืนเป็นเงิน

ภายหลังสามปี แต่โครงการนี้มีความช่วยเหลือเรื่องการแจกปุ๋ยให้ในระยะเริ่มปลูกด้วย ซึ่งช่วยลดภาระในการลงทุนไปได้อย่างมาก

เมื่อลงปาล์มไปแล้ว ะหว่างต้นปาล์มที่ลงนั้นยังต้นไม่โตมาก น้ำทิ้งจึงใช้พื้นที่ระหว่างต้นปาล์มในการปลูกพริก และซีฟร่า (พริกเขียว) เพิ่มเติม เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการปลูกพืชผักสวนครัวที่มีอยู่เดิม เพราะรายจ่ายที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่สำคัญคือ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเรื่องการไปโรงเรียนของลูกในหลายๆ วัน แม้กระทั่งลูกคนเล็กสุดที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน แต่น้ำทิ้งเอาไปฝากเลี้ยงไปศูนย์เด็กเล็กบางบูซา

เมื่อเอาที่ดินของตนเองไปลงปาล์มแล้ว ที่นาของครอบครัวที่ใช้ลงทุนจึงจํานวนน้อยลง เหลือเพียงพื้นที่เช่า แต่ครอบครัวน้ำทิ้งต้องประสบปัญหาว่า เจ้าของที่นาต้องการขอที่นาผืนดังกล่าวคืนไปให้หลานลงทุนทำนา น้ำทิ้งและน้ำชัยจึงต้องหาที่ดินเช่าผืนใหม่ แต่ท้ายที่สุดแล้วก็หาเพิ่มในวัดโบสถ์ได้เพียง 6 ไร่เท่านั้น ทำให้น้ำชัยต้องไปปรึกษากับญาติๆ ของน้ำชัยที่อำเภอเชียรใหญ่ถึงปัญหาไม่มีที่นา น้ำของน้ำชัยจึงเสนอที่นาจํานวน 17 ไร่ให้น้ำชัยได้เช่าทำนา

แม้จะทำให้น้ำชัยต้องเพิ่มภาระในการต้องดูแลนา 2 ผืนที่มีระยะทางห่างไกลกัน ซึ่งต้องใช้รถจักรยานยนต์ขับไปมาระยะทางกว่า 20 กิโลเมตร แต่น้ำชัยกลับไม่รู้สึกลำบากไปกว่าการมีนา 2 แห่งในพื้นที่เดียวกัน เพราะช่วงเวลาในการทำนาที่อำเภอเชียรใหญ่นั้น ไม่ได้มีช่วงเวลาเดียวกับที่วัดโบสถ์ เพราะที่นั่นแบ่งช่วงเวลาในการทำนาเป็น 3 ครั้ง¹ เพราะฉะนั้นในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาไปพบทั้งสองที่บ้าน น้ำทิ้งกำลังสาละวนอยู่กับการตากข้าวซึ่งจะเก็บไว้เป็นข้าวปลูก หลังจากการขายข้าวส่วนที่เก็บจากผืนนาที่เชียรใหญ่แล้ว แต่น้ำทิ้งก็กล่าวถึงการวางแผนการใช้ที่นาที่เชียรใหญ่ให้ผู้ศึกษาว่า “แถวโน้นทำแบบไม่พักดินเลย ไม่ดี ตัดรอบนี้แล้ว ก็ว่าจะพักดินก่อน แล้วค่อยหว่านอีกที่ช่วงพฤษภาคม” คือ น้ำทิ้งจะเว้นการหว่านข้าวช่วงเดือนกุมภาพันธ์ไปรอบหนึ่งก่อน เพื่อให้ดินนี้เนาได้พัก แล้วค่อยไปเริ่มปลูกพร้อมกับคนอื่นๆ ในช่วงถัดไป เพราะถ้าไปปลูก

¹ ช่วงเวลาในการทำนาที่เชียรใหญ่ จะแบ่งให้สามารถทำนาได้ปีละ 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 หว่านเดือนพฤศจิกายน เก็บเดือนกุมภาพันธ์

ครั้งที่ 2 หว่านเดือนกุมภาพันธ์ เก็บเดือนพฤษภาคม

ครั้งที่ 3 หว่านเดือนพฤษภาคม เก็บเดือนกันยายน

พร้อมๆ กับคนอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ก็จะเป็นปัญหาในช่วงเก็บ เพราะจะไม่สามารถหารถรับจ้างเกี่ยวข้าวได้

เมื่อผู้ศึกษาสอบถามเกี่ยวกับเงินลงทุนในการเช่านาว่า น้ำทิ้งไม่เสียค่าเช่านา หรือ เพราะเช่าแล้วใช้ประโยชน์ได้ไม่ครบเต็มที่ น้ำทิ้งกล่าวว่า ค่าเช่านาพื้นที่เขียใหญ่ เพราะเป็นญาติของนายชัย จึงคิดค่าเช่าให้เป็นต่อปี เพราะฉะนั้นจะทำนา 2 ครั้งหรือ 3 ครั้ง ก็คิดค่าเช่าเท่ากัน อีกทั้งการทำนา 2 ครั้งยังเป็นการช่วยถนอมรักษาผืนดินอีกด้วย

เมื่อตั้งคำถามเกี่ยวกับการวางแผนการเงินและการลงทุนของครอบครัวน้ำทิ้งว่า เมื่อมีรายจ่ายจำนวนมาก เหตุใดจึงคิดลงทุนในช่วงเวลานี้ เหตุใดจึงไม่รอให้ลูกๆ โตก่อนแล้วค่อยลงทุนทำปาล์ม ซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาวและให้ผลช้า น้ำทิ้งก็ให้เหตุผลว่า เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นจังหวะที่ได้รับการสนับสนุนพอดี เพราะถ้าลงทุนเอง น้ำทิ้งคิดว่าต้องใช้เงินจำนวนมาก ไม่รู้ว่าจะสามารถทำได้หรือไม่ แต่เมื่อได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐเช่นนี้ เรียกได้ว่าแทบไม่ต้องออกเงินลงทุนเลย เงินที่เอามาปรับพื้นที่ ก็ใช้เงินส่วนตัว และขอกู้เงินกองทุนหมู่บ้านเพิ่มเติมมา 12,000 บาท ซึ่งสามารถค่อยๆ ใช้คืนได้ และตอนนี้ที่นาที่เช่า ก็สร้างรายได้และผลิตผลมากพอที่จะมาเป็นรายจ่ายในครอบครัวในช่วงนี้ จึงตัดสินใจปลูกปาล์มตามที่ได้รับการชักชวนและแนะนำจากนายเถียรซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมกรรมการลงทุนที่ปรากฏนั้นสอดคล้องกับข้อเสนอของพิอภินิสที่มองว่าชาวนานั้นพร้อมที่ฉกฉวยโอกาสที่เปิดขึ้นจากตลาดเพื่อการลงทุนเสมอ แต่การลงทุนนั้นก็อยู่บนทิศทางแบบที่ค้ายส์เสนอให้พิจารณา คือ บริบทของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ทั้งในระดับรัฐและระดับโลก จึงพบว่าครอบครัวหลายๆ ครอบครัวใช้โอกาสที่ดีทั้งเรื่องการสนับสนุนและเรื่องโอกาสที่เปิดเรื่องตลาดเป็นเหตุผลสำคัญในการตัดสินใจในการลงทุนของครอบครัว ในเงื่อนไขของเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับโลกก็ตาม

แต่ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตได้ว่า การลงทุนในเรื่องปาล์มน้ำมันของชาวบ้านในพื้นที่มีแบบแผนของการลงทุนต่างไปจากช่วงที่สนใจลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ซึ่งเกิดความล้มเหลวจากการเปลี่ยนแปลงของตลาดระดับโลกที่ผู้ลงทุนควบคุมไม่ได้ หลายครัวเรือนที่ลงทุนปาล์มน้ำมันจะไม่โดดเข้าไปลงทุนเพียงอย่างเดียวเหมือนกับที่เคยทำกับกุ้งกุลาดำ แต่จะคงการลงทุนในอาชีพที่เห็น

ว่ามีความมั่นคง เช่นการทำนาไว้ หรือเลือกลงทุนเมื่อไม่มีหรือลดภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมากในระยะสั้นแล้ว ซึ่งเหตุผลอาจจะมีจากระยะเวลาในการให้ผลของพืชเศรษฐกิจ แต่หลายครัวเรือนก็สะท้อนตรงกันว่าทางเลือกแบบทำการลงทุนไปทั้งสองอย่าง เป็นทางเลือกที่เขาคิดจะเลือกมากกว่าตัดสินใจเปลี่ยนการลงทุนโดยสิ้นเชิง เรียกได้ว่า ประสบการณ์ความล้มเหลวจากเหตุการณ์ในอดีตของพื้นที่ ช่วยทำให้มีการวางแผนการลงทุนที่รัดกุมขึ้น และมองระยะการลงทุนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบคอบขึ้น

ครอบครัวที่ตัดสินใจลงทุนเพื่อเป็นผลตอบแทนในอนาคตเพื่อความมั่นคงของตนเองและครอบครัว เช่นกรณีศึกษาของครอบครัวน้ำยม ครอบครัวลุงมั่ง หรือครอบครัวน้ำยา โดยการลงทุนก็จะยังไม่ทิ้งอาชีพการทำนาที่เป็นอาชีพเดิมอย่างสิ้นเชิง แต่จะลงทุนปาล์มร่วมด้วยเพิ่มเติม

ทุกครอบครัวในกรณีนี้กว่าที่จะมาลงทุนปาล์มอย่างในปัจจุบันก็มีเส้นทางการลงทุนที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนตามแต่ละช่วงเวลาของครอบครัวมาโดยตลอด โดยมีความมุ่งหวังเพียงเพื่อหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายในชีวิตประจำวันเป็นหลัก จึงมีการวางแผนลงทุนระยะสั้นด้วยกิจกรรมอาชีพทำนา บางครอบครัวต้องเสริมด้วยอาชีพทำขนมจีน หรือปลูกผักเพื่อหาเงินทุนระยะสั้นสำหรับการลงทุนระยะยาวในเรื่องการศึกษาของลูกๆ ก่อนที่ครอบครัวจะลดภาระค่าใช้จ่ายลงได้หลังจากการจบการศึกษาของลูกๆ และเริ่มหันมาลงทุนปาล์มน้ำมันไว้เพื่อเป็นรายได้และสวัสดิการของครอบครัวในช่วงบั้นปลายชีวิต

ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างครอบครัวของลุงมั่งและป้าเขียว ซึ่งกว่าที่การตัดสินใจจะมาถึงการปลูกปาล์ม มีเส้นทางและรูปแบบการลงทุนที่หลากหลายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อหารายได้แตกต่างกันไปในแต่ละช่วง เพื่อเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงรายละเอียดเหตุผลและเงื่อนไขในการตัดสินใจของครอบครัว

ครอบครัวของลุงมั่งและป้าเขียว

ลุงมั่งวัย 63 ปีเป็นทายาทเพียงคนเดียวของครอบครัวที่ยึดอาชีพการทำนาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในขณะที่พี่น้องคนอื่นๆ ของลุงมั่งนั้นละทิ้งภาคเกษตรและเข้าสู่อาชีพข้าราชการบ้าง และอพยพออกนอกพื้นที่บ้าง ที่นา 30 ไร่ที่ลุงมั่งใช้ทำนาอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นที่นา

มรดกซึ่งลุงมั่งได้รับกรรมสิทธิ์เต็มพื้นที่มาเพียงคนเดียว รวมไปถึงที่ดินที่ใช้ปลูกบ้านและบ้านไม้ชั้นเดียวซึ่งปลูกอยู่บ้านที่ติดนั้นด้วย

หลังจากที่ลุงมั่งแต่งงานกับป้าเขียวซึ่งอายุน้อยกว่า 2 ปี ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่หมู่บ้านใกล้เคียง ทั้งสองได้ใช้ชีวิตร่วมกันที่บ้านของทางลุงมั่ง สร้างครอบครัวและช่วยกันทำนา เป็นรายได้หลักเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว

ลุงมั่งและป้าเขียวมีลูกๆ ด้วยกัน 4 คน โดยทั้งสองมีความตั้งใจส่งเสียลูกๆ ให้ได้รับการศึกษาสูงเท่าที่ลูกๆ จะสามารถเล่าเรียนได้ ซึ่งลูกๆ สามคนจากทั้งสี่คนก็สามารถจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีตามที่ลุงมั่งและป้าเขียวคาดหวังไว้ แม้ว่าพี่สาว ซึ่งเป็นลูกชายคนโตนั้น จะจบการศึกษาไม่สูง แต่ในปัจจุบันก็ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้อย่างมั่นคง ส่วนการทำงานของพี่อ้อย ลูกสาวคนที่สอง ซึ่งทำงานด้านบัญชีที่บริษัทเอกชนในจังหวัดภูเก็ตก็ถือว่าประสบความสำเร็จและมีความก้าวหน้าในชีพการงาน แม้ว่าแม่ ลูกชายคนที่สามและมุก ลูกสาวคนสุดท้ายจะยังไม่ได้ทำงานเนื่องจากเพิ่งสำเร็จการศึกษา ซึ่งป้าเขียวและลุงมั่งก็มีความคาดหวังว่าอยากให้ทั้งสองคนมีโอกาสทำงานรับราชการ ซึ่งเป็นงานที่มีความมั่นคง ถือเป็นงานที่มีเกียรติและมีหน้ามีตาทางสังคม จึงส่งเสริมให้ลูกๆ เข้าร่วมสอบแข่งขันแต่งตั้งบรรจุข้าราชการทุกครั้งที่มีโอกาส

ด้วยความต้องการให้ลูกมีโอกาสเล่าเรียนตามที่ต้องการ ในช่วงเวลาที่ลูกๆ เรียนหนังสือจึงไม่ได้อาศัยอยู่ที่บ้านวัดโบสถ์ แต่จะออกไปพักอาศัยใกล้ๆ สถานที่ศึกษา กิจกรรมในทำนาของครอบครัวทั้งหมด จึงอาศัยเพียงแรงงานของลุงมั่งและป้าเขียวเป็นหลักมาโดยตลอด

ในการทำนาของป้าเขียวและลุงมั่งนั้น ทั้งสองจะเลือกใช้พันธุ์ข้าวในการปลูกทั้งสองพันธุ์ คือ พันธุ์ชัยนาท หว่านจำนวน 18 ไร่ และพันธุ์ชัยบุรี หว่านจำนวน 12 ไร่ โดยจะเก็บพันธุ์ชัยบุรีไว้บริโภคส่วนหนึ่ง แม้ว่าสีและลักษณะของเมล็ดข้าวจะไม่สวยงามจากปัญหาข้าวกลายเป็นพันธุ์ แต่สำหรับการบริโภคแล้ว ป้าเขียวมองว่าถูกปากกว่าข้าวพันธุ์ชัยนาทซึ่งเป็นข้าวแข็งกว่า ส่วนพันธุ์ชัยนาทนั้น นอกจากเก็บพันธุ์เพื่อเป็นข้าวปลูกแล้วก็จะจำหน่ายทั้งหมด

กิจกรรมบนผืนนาทั้ง 30 ไร่ของครอบครัว ตั้งแต่ไถเตรียมดิน หว่านข้าวปลูก หว่านปุ๋ย และการฉีดยาฆ่าแมลงกำจัดศัตรูของข้าว ส่วนใหญ่เป็นความรับผิดชอบของลุงมั่งทั้งสิ้น ป้าเขียวจะลงแรงช่วยในช่วงหว่านข้าวปลูกและปุ๋ยเท่านั้น ความรับผิดชอบของป้าเขียวนั้นส่วน

ใหญ่จะเป็นเรื่องการดูแลลูกๆ และการดูแลบ้าน ซึ่งรวมถึงการดูแลวางแผนค่าใช้จ่ายทั้งหมดเกี่ยวกับครอบครัวด้วย

ป่าเขียวเล่าเรื่องราวในการเลี้ยงดูลูกและการใช้ชีวิตที่คิดว่าจะประสบผลสำเร็จได้อย่างทุกวันนี้ให้ผู้ศึกษาฟังว่า รายได้จากการทำนาเป็นเงินก้อนที่จะได้ช่วงเก็บเกี่ยวแล้วเท่านั้น ทำให้บางครั้งไม่สามารถหาเงินค่าใช้จ่ายมาให้ทันเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงที่ลูกๆ “ขึ้น” (เข้า) โรงเรียนพร้อมๆ กัน เพราะลูกๆ ของป่าเขียวมีอายุห่างกันเพียงคนละ 3-5 ปี ยกเว้นลูกชายคนโตซึ่งมีอายุห่างกว่าพี่น้องออกไปมาก

ช่วงที่ต้องลูกสองคนแรกเกิดและต้องเข้าโรงเรียน รวพ.ศ. 2518 ป่าเขียวและลุงมหารายได้เพิ่มเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว เนื่องจากป่าเขียวเป็นคนที่ฝีมือในการทำอาหารและขนม จึงทำเส้นขนมจีนออกจำหน่ายในหมู่บ้าน และมาเลิกทำราว พ.ศ. 2526 ในช่วงที่แม่ก็อายุได้ประมาณหกขวบครึ่ง เพราะภาวะค่าใช้จ่ายลดลงเนื่องจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและในการไปโรงเรียนเหลือเพียงการส่งเสียพี่อ้อย ซึ่งเป็นลูกคนที่สองเพียงคนเดียว

ป่าเขียวต้องหันกลับมาทำอาชีพเสริมอีกครั้งในช่วงประมาณ พ.ศ. 2541 ด้วยการทำขนมหวานขายที่ศาลาซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับบ้าน เพราะในช่วงนั้นแม่และมูก เข้าศึกษาในระดับปวช. และระดับมัธยมศึกษาพร้อมๆ กัน ทำให้มีรายจ่ายเกิดขึ้นมาก ป่าเขียวเล่าว่า โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเรียนช่างของแม่ก็ช่วงนั้นมีมาก เพราะต้องซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนตลอด ส่วนมูกเมื่อเข้าโรงเรียนปากพ่องแล้ว ทำให้มีค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหารและค่าเดินทางในทุกวัน

นอกจากการทำขนมขายแล้ว ในช่วงเวลาดังกล่าวประมาณพ.ศ. 2544 ได้มีโครงการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังฯ เข้ามาในหมู่บ้าน ลุงมูและป่าเขียวสนใจเข้าร่วมโครงการด้วย ทำให้ได้รับความช่วยเหลือในการปรับปรุงพื้นที่ประมาณ 5 ไร่หลังบ้าน โดยยกร่องสวนและขุดคูน้ำ ป่าเขียวก็ได้ใช้โอกาสนั้น ทำอาชีพเสริมโดยการปลูกผักสวนครัวจำหน่าย ซึ่งเมื่อเริ่มปลูกผักไปแล้ว ป่าเขียวก็เลิกอาชีพทำขนมขาย เพราะต้องใช้เวลามาเอาใจใส่ดูแลแปลงผัก

ป่าเขียวกล่าวว่า ผักนั้นดูแลยาก ต้องเอาใจใส่ ทั้งการรดน้ำ ใส่ปุ๋ย และฉีดยาฆ่าแมลง แม้ว่ารายได้จากการทำผักจะมีกำไรดี แต่เนื่องจากแรงงานของครอบครัวมีเพียงป่าเขียวและลุงมูเท่านั้น ทำให้การปลูกผักก็เลิกหลักจากที่ทำได้เพียงประมาณ 2 ปี ที่ดินที่ปลูกผักซึ่งว่างลง ก็

ถูกแทนที่ด้วยต้นกล้วย ซึ่งเป็นพืชที่ไม่ต้องการการดูแล เมื่อปลูกแล้วสามารถปล่อยให้ทิ้งไว้ได้ ในตอนที่ออกผลมาก ถ้ามีคนมาติดต่อขอซื้อก็ขาย แต่ส่วนใหญ่ผลผลิตจะเก็บไว้กินเองในครอบครัว หรือไว้เป็นของฝากให้เพื่อนบ้านเสียมากกว่า

ที่ดินผืนนี้ในช่วงปีกว่าที่ผ่าน ช่วง พ.ศ. 2550 ซึ่งมีบริษัทเอกชนเข้ามาเสนอต้นปาล์มให้ลงทุนปลูกก่อน ค่อยชำระเงินภายหลัง นำญาติซึ่งเป็นทั้งผู้ใหญ่บ้านและมีฐานะเป็นญาติกับครอบครัวของลุงมั่งได้สนับสนุนให้ ลุงมั่งและป้าเขียว รับต้นปาล์มจากโครงการนี้ด้วย โดยนำญาติเป็นผู้รับภาระทำสัญญาขี้มต้นปาล์มมาให้ในชื่อของนำญาติ เพราะเห็นว่าพื้นที่ไร่สวนผสมที่ได้ยกไร่แล้วสามารถปรับเปลี่ยนมาปลูกปาล์มได้โดยไม่ต้องลงทุนเพิ่มและยังไม่ต้องเสียค่าต้นปาล์มในช่วงเวลา 3 ปีแรก ส่วนการดูแลรักษาก็ไม่ได้ยุ่งยาก ไม่ต้องใช้แรงงานมาก เพราะเอาใจใส่เพียงช่วงแรกของการปลูกเท่านั้น ป้าเขียวกับลุงมั่งจึงตัดสินใจรับกล้าปาล์มมาปลูกเพื่อหวังว่าจะเป็นรายรับแก่ครอบครัวในอนาคตอีกทางหนึ่งภายหลังที่ไม่มีความสามารถในการปลูกข้าวแล้ว

ในปัจจุบันแม้จะลงทุนปาล์มไปแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับผล รายรับหลักของครอบครัวลุงมั่งและป้าเขียวขณะนี้ ก็มาจากผลตอบแทนจากการปลูกข้าวในที่นา 30 ไร่และเงินจากลูกๆ ที่ส่งมาให้ในบางช่วงเวลาที่จำเป็นต้องใช้เงิน เช่นเวลาเจ็บป่วย เป็นต้น

สำหรับครอบครัวของน้ายาจะคล้ายคลึงกับป้าเขียว การลงทุนในระยะสั้นเพื่อภาระเรื่องค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของลูก แต่กิจกรรมของน้ายาไม่ได้หลากหลายเท่าของป้าเขียว โดยน้ายาวางแผนในการลงทุนด้วยการปลูกผักหารายได้มาเป็นรายจ่ายในช่วงที่ลูกๆ สองคนแรกยังเรียนในระดับมหาวิทยาลัย น้ายาได้ตัดสินใจแบ่งที่นาเพื่อลงทุนขุดร่องสวนเพื่อทำเป็นแปลงผัก ซึ่งสามารถทำเงินได้เร็วกว่าการลงทุนในการทำนา และก็หยุดการลงทุนระยะสั้นด้วยอาชีพเสริมเหล่านั้นไปเมื่อภาระในระยะยาวเรื่องการศึกษาเล่าเรียนของลูกได้ผ่านพ้นไปแล้ว

ส่วนน้ายมจะแตกต่างกับทั้งป้าเขียวและน้ายาเพราะ น้ายมไม่ได้ลงทุนอาชีพเสริมเพิ่มเติม แต่ใช้วิธีการหาที่นาในการผลิตเพิ่มเติม ทั้งด้วยการไปรับหรรษา และทำนาหว่า แต่ทั้งน้ายาและน้ายมเมื่อลูกๆ ประสบความสำเร็จแล้ว จึงหันมาลงทุนทำปาล์มตามความนิยมเพื่อหวังเป็นรายได้ในอนาคตของครอบครัว

ครอบครัวที่มีการลงทุนทำนาร่วมกับกิจกรรมนอกภาคเกษตร (ค้าขาย)

รูปแบบการลงทุนในแบบทำนาและค้าขายร่วมด้วย ไม่ใช่รูปแบบที่ทุกครัวเรือนสนใจจะลงทุนอย่างกว้างขวางแบบปาล์มน้ำมันหรือการลงทุนในภาคเกษตรชนิดอื่นๆ เพราะการค้าขายนั้นนอกจากจะต้องอาศัยทุนหมุนเวียนแล้ว ครอบครัวนั้นจะต้องมีความสามารถในการทำการค้าซึ่งแตกต่างไปจากการทำเกษตรที่คุ้นเคยด้วย

จากกรณีศึกษาที่ลงทุนในเรื่องการค้า ร่วมกับการทำนา ผู้ศึกษาขอเสนอรายละเอียดให้เห็นผ่านกรณีศึกษาครอบครัวของบ้านี้

ครอบครัวของบ้านี้-ลุงภาพ

สมาชิกในครอบครัวนี้มีด้วยกัน 3 คน คือ ลุงภาพ บ้านี้ และลูกชายเพียงคนเดียวคือ พี่หนึ่ง อายุ 28 ปี ซึ่งเมื่อปีที่ผ่านมามีภายหลังจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้แต่งงานและย้ายไปใช้ชีวิตส่วนใหญ่ที่บ้านเกิดของภรรยาที่อำเภอชนอม พร้อมกับไปลงทุนเปิดร้านค้ากับภรรยาด้วย แต่ก็จะแวะเวียนมาเยี่ยมพ่อแม่และมาช่วยเหลืองานของครอบครัวอยู่เป็นประจำ เช่น ขับรถพาบ้านี้ไปซื้อของ แต่พี่หนึ่งก็ไม่ได้ยุ่งเกี่ยว ทั้งรับเงินหรือใช้เงินของบ้านี้ก็แล้ว

บ้านี้ อายุ 54 ปีและลุงภาพ และ 55 ปี ทั้งสองคนเป็นคนที่มิถุนาลำเนาอยู่ที่วัดโบสถ์ ครอบครัวทั้งสองฝ่ายยึดอาชีพทำนามาโดยตลอด เมื่อทั้งสองคนแต่งงานก็ยังคงทำนาต่อจากพ่อแม่ แต่ก็มาลงทุนค้าขายเพิ่มเติมในช่วงที่ลูกชายเกิด โดยใช้บ้านไม้ชั้นเดียวที่ใช้อาศัย เปิดเป็นร้านขายของ จำหน่ายสินค้าตั้งแต่สินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค เนื้อสัตว์ ผักสด ผลไม้ ขนม ไปจนถึงปุ๋ยที่ใช้ในการเกษตร ซึ่งสินค้าที่บ้านี้นำมาจำหน่ายนั้น จะไปซื้อหามาจากตลาดหัวอิฐที่ตัวอำเภอเมืองฯ นครศรีธรรมราชในตอนเช้าของทุกๆ วัน โดยให้ลุงภาพหรือลูกชายขับรถยนต์ไป

ในช่วงปีที่ผ่านมา บริเวณตำบลป่าระกำ ได้เกิดตลาดนัดขายของในวันอาทิตย์ ช่วงเช้าขึ้น ชาวบ้านเรียกกันว่า “ตลาดนัดหัวป่าขลุ” ชาวบ้านละแวกนั้น ทั้งตำบลป่าระกำและตำบลเกาะทวด ซึ่งอยู่ใกล้เคียง นิยมแวะเวียนมาจับจ่ายซื้อของ เพราะมีพ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาจัดจำหน่ายหลากหลาย บ้านี้ก็ให้โอกาสนี้ไปจับจองพื้นที่เพื่อนำสินค้าของที่ร้านไปวางจำหน่ายด้วย

แม้ว่าป่านี้จะทำการค้าขายมาโดยตลอด แต่กิจกรรมในการทำนาของครอบครัวก็ไม่ได้ลดลงเลย เพราะป่านี้มองกิจกรรมการค้าขายเป็นเพียงอาชีพเสริม แต่มองการทำนาเป็นกิจกรรมหลักของครอบครัว และเมื่อถามเรื่องรายรับจากทั้งสองอาชีพ ป่านี้ก็มองว่า การทำนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลักแก่ครอบครัว

ในรอบการของการทำนาล่าสุด (ช่วง มกราคม 2552) ป่านี้ลงทุนทำนารวมถึง 83 ไร่ โดยใช้ที่ดินของครอบครัวส่วนหนึ่ง และไปเช่าที่ดินเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง

ครอบครัวของป่านี้มีที่ดินในกรรมสิทธิ์อยู่ประมาณ 35 ไร่ เป็นพื้นที่ในหมู่บ้านที่อยู่อาศัย 1 แปลง ขนาด 25 ไร่ ปัจจุบันใช้ทำนา ส่วนที่ดินอีกแปลงอยู่ในหมู่ที่ 1 ขนาด 10 ไร่ ขณะนี้ยังเป็นพื้นที่ว่าง

ส่วนที่ดินที่เช่าเพิ่มเติมเพื่อมาลงทุนทำนา ป่านี้เช่าอยู่หลายแปลง โดยแต่ละแปลงมีค่าใช้จ่ายและเงื่อนไขในการเช่าแตกต่างกันออกไป คือ

ที่ตั้ง	ขนาดพื้นที่	เงื่อนไขในการเช่า	
หมู่ 5	10 ไร่	จ่ายค่าเช่าเป็นข้าว	10 ถัง/ไร่/ครั้ง
	10 ไร่กว่าๆ	จ่ายค่าเช่าเป็นเงิน	5,000 บาท /ที่นาทั้งแปลง/ปี
	13 ไร่	จ่ายค่าเช่าเป็นเงิน	200 บาท/ไร่/ครั้ง
หมู่ 1	13 ไร่	จ่ายค่าเช่าเป็นเงิน	400 บาท/ไร่/ปี
	12 ไร่	จ่ายค่าเช่าเป็นเงิน	1,000 บาท/ที่นาทั้งแปลง/ครั้ง

พื้นที่เช่าเหล่านี้ ป่านี้เล่าว่า เป็นพื้นที่ที่ขอเช่าติดต่อกันมาเป็นระยะเวลา 10 กว่าปีแล้ว ในช่วงก่อนที่ราคาข้าวจะแพง ป่านี้เคยเช่าที่นาได้มากกว่านี้ ซึ่งป่านี้ก็เล่าว่า บางครั้งเคยทำนารวมมากกว่า 90 ไร่ บางครั้งก็ได้ราว 100 ไร่ ซึ่งจำนวนที่ดินในการทำนาของป่านี้ในแต่ละรอบจึงไม่เท่ากัน เพราะขึ้นอยู่กับจำนวนที่ดินที่จะขอเช่าได้ อย่างเช่นในปีที่ผ่านมา ช่วงต้นปี 2550-2551 ในช่วงที่ราคาข้าวแพง เจ้าของที่ดินให้เช่าหลายเจ้าก็เอาที่ดินคืนไปลงทุนทำนาเอง ป่านี้จึงไปหาได้ที่ดินเช่าแปลงขนาด 12 ไร่ในหมู่ที่ 1 โดยป่านี้ไปขอเช่าในขณะที่เป็นนาร้าง และไป

ปรับปรุงพื้นที่เอง เพื่อทดแทนกับพื้นที่ที่เพิ่งถูกเอาคืนไป หรือในช่วงเดือนพฤษภาคม 2552 ที่กำลังจะถึง นาผืนหนึ่งของหมู่ที่ 5 ขนาด 10 ไร่กว่าๆ ก็กำลังจะถูกเอาคืน

แม้ว่าพื้นที่ในการใช้ทำนาของครอบครัวบ้านี้จะมีจำนวนมาก แต่แรงงานของครอบครัวที่ใช้ในการทำนาก็มีเพียงลุงภาพและบ้านี้เท่านั้น เพราะทั้งสองไม่เคยใช้แรงงานลูกในการทำนา แต่จะให้ลูกช่วยดูแลร้านค้าในช่วงที่ทั้งสองคนจะต้องออกไปทำนา ในปัจจุบันเมื่อย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว บ้านี้จะไปขอให้บ้านี้ ภรรยาของน้องชายช่วยมาดูแลร้านแทน

กิจกรรมในนา นั้น ลุงภาพจะรับหน้าที่ในแปลงต่างๆ ขึ้นตอนตั้งแต่ไถเตรียมที่นาไปจนถึงการดูแล ในขณะที่บ้านี้จะเป็นแรงงานเสริมในช่วงที่ทำการหว่านข้าวปลูก หรือการหว่านปุ๋ย จะมีการจ้างแรงงานเพิ่มบ้าง ก็เฉพาะในช่วงหว่านข้าว โดยจะทำการจ้างแรงงานเพิ่มอีก 3 คน ส่วนการเก็บเกี่ยวใช้การจ้างรถเกี่ยวข้าวรับจ้าง ซึ่งพันธุ์ข้าวที่บ้านี้เลือกปลูกคือข้าวพันธุ์ชัยนาท ด้วยเหตุผลเรื่องราคาขายเป็นหลัก เพราะผลผลิตที่ได้ หลังจากเก็บข้าวปลูกไว้ทำพันธุ์ในรอบถัดไปแล้ว บ้านี้จะขายทั้งหมด

ในช่วงปี 2550 ที่ผ่านมา บ้านี้และลุงภาพตัดสินใจลงทุนใช้เงินเก็บซื้อรถแทรกเตอร์ เพื่อมาผ่อนแรงในขั้นตอนการไถนา และรถแทรกเตอร์นี้ยังเป็นเครื่องมือหารายได้ในกิจกรรมใหม่ของครอบครัว โดยลุงภาพนำรถออกไปรับจ้างไถเตรียมที่นา และชุดร่องเพื่อทำสวนปาล์ม โดยออกไปรับจ้างทั้งในตำบลและบริเวณใกล้เคียง

เงินลงทุนในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวบ้านี้ นั้น นอกจากเป็นเงินที่มาจากการทำงาน ค่าขายและรับจ้างแล้ว บ้านี้ยังใช้สิทธิลูกค้ากั๊ยมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มาใช้ด้วย ซึ่งบ้านี้มองจุดประสงค์ของการกู้เงินว่า กู้มาเพื่อเป็นเงินหมุนเวียน เพื่อที่จะได้ไม่ต้องใช้เงินเก็บมาเป็นเงินหมุนเวียนในกิจกรรมค้าขาย

ผู้ศึกษาได้ตั้งคำถามถึงเหตุผลที่บ้านี้ต้องลงทุนทำนาเป็นจำนวนมากต่างๆ ที่ครอบครัวบ้านี้จะดูเป็นครอบครัวที่มีฐานะดี ลงทุนทำกิจกรรมหลายอย่าง และดูจะไม่จำเป็นต้องกังวลทั้งเรื่องครอบครัว การศึกษาลูกและเรื่องการเงิน ซึ่งบ้านี้ให้เหตุผลว่า “จะทำเอาไว้กินตอนแก่” และมีความตั้งใจว่า “จะทำจนทำไม่รอด” อีกทั้งมองว่า การทำนาเป็นอาชีพที่มีความถนัดมากที่สุด บ้านี้จึงไม่มีความสนใจจะไปลงทุนพืชเศรษฐกิจอย่างอื่นตามความนิยมของตลาด ที่ยังไม่เคยทดลองและไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

กรณีศึกษาของบ้านนี้ ช่วยเสนอข้อมูลให้เห็นและสนับสนุนข้อเสนอเกี่ยวกับเรื่อง การมุ่งลงทุนเพื่อความกินดีอยู่ดีและการสะสมทุนที่ชัดเจน เพราะการลงทุนทั้งในเรื่องการทำนาและค้าขายของบ้านนี้ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อให้เพียงพอยังชีพเลย และแม้ว่าครอบครัวจะมีทุนและมีฐานะที่ดีอยู่แล้วก็จะยังมุ่งลงทุนต่อเพื่อมุ่งหวังชีวิตที่ดีที่สุดต่อไป

ครอบครัวที่เปลี่ยนการลงทุนจากการทำนาไปเป็น พืชเศรษฐกิจ/พืชสวน

ในกรณีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบนี้ ผู้ศึกษาพบในครอบครัวชาวนาที่มีปัญหาขาดแรงงานในการประกอบอาชีพเดิม แต่ยังคงมีความสามารถและต้องการลงทุน จึงเปลี่ยนทิศทางการลงทุนไปในกิจกรรมการเกษตรหรือพืชเศรษฐกิจที่มีระยะยาว รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่มีการใช้แรงงานน้อยลง เช่น ครอบครัพลูกไหม ที่ปลูกสนและปาล์ม และครอบครัวลุงคลองที่หันมาสนใจพืชสวน

ครอบครัวลุงไหมและป่าเท็ก

ครอบครัวของลุงไหมและป่าเท็ก มีสมาชิกครอบครัวในปัจจุบันคือ ลุงไหมวัย 58 ปี ป่าเท็กวัย 56 ปี ผู้เป็นภรรยา ยายเขต ซึ่งเป็นแม่ของป่าเท็ก และหลานวัยขวบกว่า ซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนที่สามส่งมาให้ช่วยเลี้ยงดู

ในอดีต ช่วงที่ยังทำนา ลุงไหมกับป่าเท็ก ทั้งคู่ช่วยกันทำนามาตั้งแต่เริ่มต้นใช้ชีวิตคู่ในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัว ประมาณ 55 ไร่ ซึ่งเป็นมรดกจากฝ่ายป่าเท็ก เพราะลุงไหมนั้นเดิมเป็นคนตำบลป่าระกำ มีฐานะเป็นเขยแต่งงานเข้ามา

แรงงานในการทำนาของครอบครัวตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเลิกทำนา ก็มีเพียงลุงและป่าเท่านั้น ส่วนลูกๆ ทั้ง 5 คนของทั้งคู่ ต่างก็ศึกษาเล่าเรียน เมื่อประสบความสำเร็จแล้ว ก็ออกไปทำงานนอกพื้นที่ทั้งหมด จึงไม่ได้อาศัยอยู่ที่นี้ โดยลูกชายคนโตทำงานและแต่งงานออกไปอยู่ที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ยังคงช่วยรับอุปการะน้องสาวคนสุดท้องด้วยการรับภาระค่าใช้จ่ายในการเรียน โดยให้ไปอาศัยและศึกษาทางด้านวิชาชีพในวิทยาลัยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนลูกชายคนที่สองและลูกชายคนที่สี่นั้น ปัจจุบันทำงานที่กรุงเทพฯ ส่วนลูกชายคนที่สามซึ่งส่งหลานมาให้ลุงไหมช่วยเลี้ยงดูนั้น ทำงานอยู่ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ในช่วงเวลาที่ลุงไหวยังทำนาอยู่นั้น ในราวพ.ศ. 2545 ก็มีโครงการสนับสนุนการทำไร่นาสวนผสมของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังฯ เข้ามา ลุงไหวเป็นครอบครัวหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนในครั้งนั้น โดยลุงไหว ได้แบ่งที่ดินให้ทางโครงการช่วยปรับปรุงที่ดิน โดยขุดเป็นร่องสวนจำนวน 6 ไร่ เพื่อปลูกพืชสวนครัว และทำการลงผักสวนครัว ประเภทพริกและคะน้า

ลุงไหวและป้าเท็กช่วยกันปลูกผักเพื่อหวังเป็นรายได้เสริมอยู่ประมาณ 2-3 ปีก็ต้องเลิกไป แม้ว่ารายได้จากการทำผักนั้นจะค่อนข้างดี แต่การปลูกผักนั้นต้องการการเอาใจใส่และแรงงานในการดูแลมากกว่าการทำนาข้าว ลุงไหวกล่าวว่า “ผักมันต้องรดน้ำทุกวัน ไหวจะขี้ดยาอีก ขี้ดแล้วเหม็น มีน มั่ว สู้ไม่ไหว”

เมื่อประสบปัญหาไม่สามารถปลูกผักได้ แต่ที่ดินถูกปรับปรุง โดยการยกร่องสวนไปแล้ว การที่จะปรับกลับมาเป็นอย่างเดิมเพื่อทำนานั้น ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ในช่วงปี 2548 ลุงไหวจึงตัดสินใจเอาเงินเก็บมาลงทุนปลูกสน ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในช่วงเวลาดังกล่าว แม้ว่าการปลูกสนจะต้องลงทุนใหม่ และกว่าจะได้ผลก็ต้องใช้เวลานาน แต่ลุงไหวก็คิดว่า เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในช่วงเวลานั้นที่ไม่สามารถใช้ที่ดินทำกิจกรรมอื่นได้

เมื่อเปลี่ยนที่ดินที่เคยทำผักให้เป็นสวนสนแล้ว พื้นที่ในการทำกิจกรรมหารายได้หมุนเวียนของครอบครัวจึงลดลง ในขณะที่ลูกๆ คนที่สาม สีและห้า ยังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ลุงไหวต้องการเงินก้อนมาเป็นใช้จ่ายเรื่องการศึกษาของลูก จึงได้ปรึกษากับป้าเท็ก เพื่อประกาศให้รอนาจำนวน 30 ไร่ ในวงเงิน 80,000 บาท ในช่วง พ.ศ. 2548 และได้ครอบครัวของน้ำสิทธิ์มารับรอนาไป ส่วนลุงไหวและป้าเท็กก็เหลือที่ดินทำนาไว้เพียงประมาณ 16 ไร่กว่า ซึ่งทั้งสองมองว่า ยังพอที่จะทำนาเพื่อเป็นรายจ่ายในครอบครัว

เมื่อลูกคนที่สามและสี่จบการศึกษาและทำงานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนลูกคนที่ห้า ก็ได้พี่ชายคนโตรับอุปการะและช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ เมื่อปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2551) ลุงไหวและป้าเท็กจึงตัดสินใจเลิกทำนาและเปลี่ยนผืนนาที่เหลืออีกประมาณ 16 ไร่กว่านั้นมาเป็นสวนปาล์ม โดยลงทุนด้วยเงินเก็บของตัวเอง โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากโครงการของรัฐ หรือไปทำสัญญาเช่าที่ดินปาล์มจากบริษัทเอกชนเช่นคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้ลุงไหวต้องจ่ายเงินจำนวนมากพอสมควรไปกับการปรับปรุงที่ดินประมาณ 65,000 บาท และค่าต้นพันธุ์ปาล์มไปอีกประมาณ 30,000 บาท

หลังจากลงป่าล้มแล้ว ลุงไหวและป้าเท็กก็ถือได้ว่าไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆ เลย นอกจากดูแลป่าล้มที่เพิ่งลง และดูแลสวนสนที่ยังไม่ได้รับผล รายรับในช่วงเวลานี้ของครอบครัวจึงมาจากลูกๆ ส่วนหนึ่งและเงินเก็บที่เคยเก็บออมไว้ส่วนหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2552 นี้ น้าที่ลุงไหว่นำไปหরাไว้ จะถึงกำหนดไถคืน เมื่อสอบถามเกี่ยวกับแผนการใช้ที่ดิน 30 ไร่ นี้ ลุงไหว่ก็เล่าให้ฟังถึงแผนการที่วางไว้ว่า ถ้ามีเงินทุน ก็มีแผนที่จะลงป่าล้มน้ำมันเพิ่มเติม แต่ถ้าข้าวยังราคาดีอยู่เช่นปัจจุบัน ก็อาจจะทำนา โดยการหาคนมารับจ้างทำ แต่ไม่มีแผนที่จะเอาไปหরাอีก เพราะลุงไหว่คิดว่า ลุงไหว่คงไม่ต้องการใช้เงินก้อนมาใช้จ่ายอย่างในช่วงที่ลูกๆ ยังเรียนอีก

ครอบครัวของลุงคล่อง

ลุงคล่องในวัย 59 ปี อาศัยอยู่กับภรรยาเพียงสองคนในบ้านหลังเล็ก ซึ่งปลูกอยู่ที่ดินเช่าบริเวณใกล้วัดโบสถ์ ในอัตราค่าเช่าซึ่งจ่ายให้แก่วัดเพียงปีละ 100 บาท

ลูกๆ ทั้ง 5 คนของลุงคล่องนั้น ในปัจจุบันทำงานอยู่กรุงเทพฯ 2 คน และทำงานอยู่ภูเก็ต 2 คน ส่วนลูกสาวอีก 1 คน ก็แต่งงานออกเรือนไปแล้ว ในช่วงต้นปี 2552 เพิ่งคลอดลูก และได้กลับมาอาศัยพักพื่นอยู่ที่บ้านลุงคล่องชั่วคราว เพื่อให้พ่อและแม่ช่วยดูแลทั้งตัวเองและช่วยเลี้ยงลูก

ลุงคล่องเล่าให้ฟังว่า เลิกทำนามากกว่า 8 ปีแล้ว ด้วยเหตุผลหลักคือ ไม่มีแรงงานในการทำนา เพราะลูกๆ ทำงานอยู่นอกพื้นที่ทั้งหมด รวมทั้งปัญหาเรื่องสุขภาพของภรรยา ซึ่งเป็นโรคหอบหืด ต้องเข้ารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลบ่อยครั้ง ลุงคล่องจึงตัดสินใจจะเปลี่ยนอาชีพเพื่อที่จะได้แก้ปัญหาไม่มีแรงงานและจะได้มีเวลาช่วยดูแลพยาบาลภรรยาด้วย

ในช่วงปี 2545 ที่คิดจะเลิกทำนานั้น ลุงคล่องวางแผนจะทำสวนส้มโอตามความนิยมของคนในตำบลเกาะทวดในช่วงนั้น ซึ่งในหลายหมู่บ้านเปลี่ยนนาไปทำสวนส้มโอ แต่เมื่อนำเรื่องที่ดีไปปรึกษากับลุงเฉลิม ซึ่งเป็นเพื่อนที่มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสวนหลายชนิด ลุงเฉลิมแนะนำให้ลุงคล่องลงทุนปลูกมะนาวแทนส้มโอ ด้วยเหตุผลด้านตลาด ซึ่งมะนาวมีราคาและขายง่ายกว่าส้มโอ รวมทั้งดูแลรักษาไม่ยากและให้ผลตลอดทั้งปี

ลุงคล่องซึ่งมีนาอยู่ 2 แปลง แบ่งเป็นผืนละ 6 ไร่และ 5 ไร่ จึงตัดสินใจใช้ในที่ดิน แปลง 5 ไร่ ทำสวนมะนาว ส่วนที่ดินอีกผืนจำนวน 6 ไร่ ก็ให้ญาติๆ เช่าในราคา 300 บาทต่อไร่ต่อ ครั้ง

แต่เนื่องจากมะนาวเป็นพืชที่ต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ปีครึ่งจึงจะได้รับผล ลุง คล่องได้รับคำแนะนำจากลุงเฉลิมว่า ให้ปลูกกล้วยน้ำว้าแซมระหว่างต้นมะนาว เพื่อเป็นรายได้ใน ช่วงเวลาที่มะนาวยังเป็นไม้ได้รับผล อีกทั้งยังเป็นช่วยให้ร่มเงากับต้นมะนาว ซึ่งเป็นพืชที่ชอบที่ร่ม อีกด้วย

ระหว่างที่รอมะนาวให้ผล นอกจากรายได้จากกล้วยน้ำว้าแล้ว ลุงคล่องยังเอา จักรยานยนต์ส่วนตัวออกไปซักรับจ้างที่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อหารายได้เสริม เพื่อใช้เป็น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลของภรรยา ซึ่งลุงคล่องซักรับจ้างได้อยู่หลายปี จนประมาณ ปี 2550 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ประกาศรับสมัครพนักงานรักษาความปลอดภัยช่วง กลางคืน ลุงคล่องจึงสมัครงานนี้แทนการซักรับจ้างจักรยานยนต์รับจ้าง

ลุงคล่องมองว่า ตอนนี้อายุก็ไม่ได้ลำบากแต่อย่างไร เพราะในปัจจุบัน มะนาวของลุงคล่องที่มีอายุกว่า 6 ปี ช่วยสร้างรายได้หลักให้แก่ลุงคล่องได้พอใช้จ่าย และยังมี รายได้เสริมเป็นเงินเดือนจากยามรักษาความปลอดภัย ส่วนเงินจากลูกๆ นั้น จะส่งมาเพียงในช่วง ที่ลุงคล่องจำเป็นต้องใช้นอกเหนือจากชีวิตประจำวัน เช่น ค่ารักษาพยาบาลของป่าที่มีโรคมะเร็ง แพ้ เป็นโรคประจำตัว ซึ่งบางครั้งต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเป็นระยะเวลานาน ซึ่งลุงคล่องก็กล่าวถึงความคาดหวังต่อลูกๆ ว่า “ลูกๆ ทำงานอยู่ตัวแล้ว สร้างบ้านได้แล้ว ก็ไม่ได้ หวังให้กลับมา”

ผู้ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของอาชีพในกรณีศึกษาของครอบครัวลุงคล่องและ ครอบครัวลุงไหว แสดงให้เห็นถึงสาเหตุหลักถึงการไม่มีแรงงานและความสามารถในการทำนา เช่นเดิม แต่ยังคงอยากลงทุนหรือประกอบอาชีพอื่นๆ จึงเลือกกิจกรรมการลงทุนระยะยาวในพืชที่ไม่ ต้องใช้แรงงานและการดูแลมาก เช่น ลุงไหวเลือกปลูกสนและปาล์มน้ำมัน ส่วนลุงคล่องเลือกการทำสวนมะนาว เพื่อเป็นรายได้ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่ต้องการพึ่งพารายรับจากลูกหลานเพียง อย่างเดียว และยังคงมองว่าเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นรายได้ในชีวิตประจำวัน

ของของตนเอง เพราะผลผลิตที่ชระยะเวลาที่ลงทุนนั้น เมื่อครบอายุให้ผลผลิตแล้ว สามารถเก็บเกี่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

จากกรณีศึกษาทั้งหมดช่วยสะท้อนภาพรวมของพื้นที่วัดโบสถ์ในปัจจุบันในเรื่องเงื่อนไขในการตัดสินใจปรับตัวหรือสร้างทางเลือกสามารถสรุปได้ดังนี้

เงื่อนไขจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบทุนนิยม นโยบายรัฐและการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่นในกรณีของวัดโบสถ์และอำเภอปากพนัง จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐในช่วงเวลาต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ ทั้งในช่วงการสนับสนุนการทำเกษตรกรรมแผนใหม่ด้วยเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต ช่วงเวลาของธุรกิจกึ่งกุลาดำ หรือช่วงเวลาของปาล์มน้ำมัน ล้วนแล้วแต่เกิดจากบริบทของตลาดโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อการวางทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ก่อนที่จะเร่งรัดสนับสนุนการปฏิบัติลงสู่พื้นที่ต่างๆ ของประเทศ ซึ่งทิศทางการพัฒนาเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อตัดสินใจ เลือกรับปรับใช้ของคนในพื้นที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้เกิดขึ้นจากเงื่อนไขภายในของสังคมและครอบครัวที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนด

เงื่อนไขจากภายใน จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นเงื่อนไขภายในที่มีผลต่อการสร้างทางเลือกและการเปลี่ยนแปลงของแต่ละครอบครัว สรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

แนวคิดเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ผู้ศึกษาพบว่า ไม่ว่าจะครอบครัวใด การตัดสินใจเลือกหรือปรับตัว จะคำนึงถึงความเป็นอยู่ของครอบครัวเป็นประเด็นหลักทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ครอบครัวทุกครอบครัวคำนึงถึงในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ในการลงทุนหรือหารายได้มาเพื่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เพื่อสามารถให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ

เงื่อนไขเรื่องทุนภายในของครอบครัว ในครอบครัวและสังคมชาวนา ผู้ศึกษาพบว่า ทุนที่สำคัญของครอบครัวในการผลิตอยู่ที่แรงงาน ที่ดินและเงินทุน ซึ่งปัจจัยสามอย่างนี้เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การเลือกในการลงทุนทางเศรษฐกิจและการผลิตของแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกัน รวมถึงทำให้แต่ละครอบครัวมีความสามารถในการเลือกหรือปรับตัวได้ไม่เท่ากัน นอกจากนี้การมีสามปัจจัยนี้ยังมีผลต่อการปรับเปลี่ยนทางเลือกทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

สำหรับบ้านวัดโบสถ์ พบว่าความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ดินของชาวบ้านวัดโบสถ์จะไม่นิยมขายที่ดินที่เป็นมรดกของบรรพบุรุษ ด้วยความเชื่อที่ว่ามรดกที่ดินไว้จะไม่อดอยาก ส่งผลต่อการถือครอง ซึ่งถ้าเปลี่ยนมือก็จะมอบให้เป็นมรดก หรือถ้าจะขายก็นิยมขายให้กันในหมู่ญาติมากกว่าที่จะขายแก๊งกำไรกับผู้อื่น แม้กระทั่งผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินแล้ว ก็จะไม่ยอมรักษาที่ดินไว้ใช้เอง หรือให้ญาติหรือคนรู้จักเข้ามาใช้ประโยชน์ด้วยการเช่า หรือการทำนาหว่า ผู้ศึกษาพบว่าแม้กระทั่งผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อนเรื่องเงินก็จะใช้วิธีประกาศให้หรรษาแทนการขาย หรือไปจำนองไว้กับสถาบันการเงิน ซึ่งมีโอกาสสูญเสียที่ดินไปได้ถ้าไม่สามารถผ่อนส่งเงินได้ตามระเบียบ ในขณะที่การให้หรรษากันในชุมชน เจ้าของที่ดินสามารถกำหนดช่วงเวลาในการคืนเงินตามความสามารถผ่านการคาดการณ์ของตนเอง นอกจากนี้ที่ดินยังถือเป็นสินทรัพย์ชิ้นสำคัญในการแสวงหาเงินทุนเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ ทั้งการนำไปวางค้ำประกันเพื่อขอกู้เงินกับสถาบันการเงินเพื่อขยายการลงทุน

แรงงานเป็นอีกปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในภาคการเกษตร จำนวนแรงงานและความสามารถในการครัวเรือนเป็นเงื่อนไขที่ต่อการวางแผนหรือตัดสินใจของครอบครัว หลายครอบครัวในวัดโบสถ์มีการเปลี่ยนแปลงทางเลือกในเรื่องการลงทุนไปสู่อาชีพที่ใช้แรงงานน้อยลง เช่น เปลี่ยนจากนาไปเป็นสวน และในหมู่บ้านมีแนวโน้มของแรงงานที่ลดลง เพราะอายุที่เพิ่มสูงขึ้นของแรงงานในปัจจุบัน ซึ่งไม่มีแรงงานของลูกหลานมาทดแทน เพราะการออกนอกพื้นที่ด้วยการศึกษา

ความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นเงื่อนไขภายในของครอบครัวที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดที่มีของครัวเรือนทั้งเรื่องที่ดิน และทุน เช่น แก้ปัญหาการไม่มีที่ดินด้วยการแสวงหาที่ดินเช่าในราคาถูก หรือแก้ปัญหาการไม่เงินทุนด้วยการหยิบยืมจากญาติพี่น้องซึ่งไม่คิดดอกเบี้ยและไม่กำหนดระยะเวลาในการใช้คืน ความสัมพันธ์ทางสังคมยังช่วยในเชื่อมต่อการเรียนรู้ทักษะทางอาชีพเพื่อขยายความสามารถในการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างทางเลือกในเรื่องอาชีพและการลงทุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่าง ดังปรากฏในหลายครอบครัวที่บ้านวัดโบสถ์ ซึ่งใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการแก้ปัญหาข้อจำกัดของครอบครัวและขยายโอกาสในการสร้างทางเลือกทางเศรษฐกิจเพิ่มเติม

โดยสรุปจากการพิจารณาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านวัดโบสถ์ พบว่าชาวบ้านที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดชาวนาแบบอรรถประโยชน์นิยมอยู่มาก แต่การเลือกตัดสินใจ

และการลงทุนก็ยังถูกจำกัดอยู่บนเงื่อนไขในบริบทของสังคม เศรษฐกิจและตลาดทั้งในระดับรัฐและระดับโลก ชาวนักลงทุนโดยมีเป้าหมายในการลงทุนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่สำคัญคือเพื่อความชีวิตที่อยู่ดีกินดีทั้งทางเศรษฐกิจ และเพื่อยกระดับและชีวิตที่ดีของครอบครัวทางสังคม สำหรับชาวนาที่บ้านวัดโบสถ์ จะเห็นได้ว่าทุกครัวเรือนเห็นเรื่องการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนเป็นประเด็นสำคัญ เพื่อเป็นหนทางในการปรับและยกระดับสมาชิกในครัวเรือน ผลตอบแทนจากการลงทุนที่ได้รับนอกจากจะช่วยสร้างความมั่นคงและยกระดับทางสังคมให้แก่นักลงทุนแล้ว สำหรับพ่อแม่ยังถือเป็นการได้ทำหน้าที่ที่ประสบความสำเร็จในสังคม รวมทั้งจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนเป็นความสุขสบายในชีวิตบ้านปลายอีกด้วย

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนาวัดโบสถ์บางส่วนสะท้อนถึงแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงศีลธรรม จากหลักคิดและจริยธรรมทางศาสนา ซึ่งสะท้อนผ่านการปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ตนพึงมีอย่างเต็มความสามารถ ทั้งในทางเศรษฐกิจ เช่น ความขยันหมั่นเพียรและทางสังคมในเรื่องการทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเองให้สมบูรณ์ เช่น จากกรณีของตารุนและป่าพิน ทำให้ผู้ศึกษาเห็นสอดคล้องกับประเด็นเรื่องความคาดหวังผลของการลงทุนในระยะยาวของฟ็อพกินส์ที่มีต่อลูกๆ แต่ก็สะท้อนประเด็นจริยธรรมซึ่งกำหนดโลกทัศน์และพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอย่างที่เคยชี้เสนอให้พิจารณาเพิ่มเติมด้วย ชาวนาที่มีชีวิตเป็นไปโดยทำนองคลองธรรม มีการใช้ชีวิตที่เหมาะสม ขยัน ประหยัด รู้จักประมาณตนและลงทุนอย่างเหมาะสม ก็จะเป็นคนที่ประสบความสำเร็จ เช่น กรณีชีวิตครอบครัวของตารุน ที่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้อย่างมั่นคง สามารถเลี้ยงดูลูกๆ ได้อย่างดี สะท้อนให้ให้เห็นการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ รวมถึงเรื่องที่ว่าพ่อแม่ไม่ได้แสดงความคาดหวังกับการตอบแทนจากลูกๆ เพียงอย่างเดียว เช่นตารุนที่เลือกไม่รับเงินจากลูกๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เมื่อพ่อแม่ไม่คาดหวังกับลูกๆ แล้ว ลูกๆ จะสามารถละเลยพ่อแม่ได้ ครอบครัวหลายครอบครัวที่ลูกประสบความสำเร็จแล้ว ลูกๆ ก็จะมาตอบแทนและดูแลพ่อแม่กลับคืน ซึ่งการกระทำเพื่อตอบแทนนี้ถ้ามองในแบบของฟ็อพกินส์ อาจจะเรียกว่าเป็นผลของการลงทุน แต่ลึกๆไปกว่านั้น สิ่งที่ไม่อาจละเลยในการพิจารณาได้อย่างที่ค้ายส์กล่าวก็คือ ค่านิยมศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม ซึ่งถ้ามองในมุมนี้ การที่ลูกกลับมาตอบแทนพ่อแม่ ก็จะได้ถือว่าเป็นผู้มีกตัญญูตเวที เป็นลูกที่ดี และเป็นคนที่ควรยกย่อง เช่น การชดใช้หนี้สินให้แม่ในกรณีลูกของป่าพิน และการมามาเยี่ยมเยียนเอาเงินหรือของมาให้อย่างลูกของตารุน

และยังปรากฏประเด็นเรื่องวัฒนธรรมของชาวนาที่มีหลักยึดถือในเรื่องการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแนวคิดของสก็อต แม้ว่าภาพของพื้นที่ไม่ได้สะท้อนให้เห็นแบบสังคมชาวนาของสก็อตที่มองสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อุปถัมภ์แบบชนชั้นปกครองกับชาวนา แต่ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมและความช่วยเหลือของครอบครัวต่อครอบครัวเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นโดยทั่วไปในสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหนียวแน่นยังถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการได้มาซึ่งความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การรู้จักคุ้นเคย สนิทสนม ไว้น้ำใจของเพื่อนบ้านละแวกเดียวกัน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยต่างๆ ในการลงทุนทางเศรษฐกิจ เช่น ที่ดินมาทำนา ด้วยการหว่าน หรือ หว่าน หรือการให้เช่าในราคาถูก หรือจากกรณีศึกษาของครอบครัวน้ำทิ้งและน้ำชัยที่ได้ความช่วยเหลือของลุงเถียร ซึ่งเป็นคนรู้จักมักคุ้น คบหากันมานาน ทำให้ได้รับความช่วยเหลือให้ได้มาซึ่งงบประมาณของโครงการสนับสนุนในการลงทุนทำสวนปาล์ม

นอกจากความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านแล้ว เครือญาติก็ยังคงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญอย่างมากในสังคมชาวนา โดยเห็นได้จากตัวอย่างรูปธรรมของหลายๆ กรณีศึกษาที่น่าเสนอไป เช่น กรณีของครอบครัวน้ำสิทธิ์ซึ่งได้รับความช่วยเหลือเรื่องเงินลงทุนก้อนใหม่จากพี่ชาย ภายหลังที่ประสบความล้มเหลวจากการลงทุน แล้วจึงจะมาช่วยเหลือในการปลูกปาล์ม ก็เป็นการยืนยันให้เห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ช่วยเหลือครอบครัวที่ขาดแคลนและต้องการปัจจัยในการลงทุนทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมยังช่วยให้เกิดการเชื่อมต่อและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้อาชีพใหม่ ปรับเปลี่ยนอาชีพหรือพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น เช่น กรณีของความช่วยเหลือของลุงเฉลิมต่อลุงคล่อง ทำให้ได้มาซึ่งความรู้ในการปลูกและดูแลมะนาวแก่ลุงคล่อง ซึ่งไม่เคยมีความรู้และทักษะในการปลูกพืชชนิดอื่นนอกเหนือจากการทำนามาก่อน หรือจากพี่คุณได้รับความช่วยเหลือและแนะนำจากพ่อตาในการทำนาหว่านน้ำตมในช่วงเริ่มต้นชีวิตครอบครัว เป็นต้น

ความสัมพันธ์ทางสังคมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการขยายการลงทุน เช่น จากกรณีของครอบครัวไม่มีที่ดินอย่างพี่คุณ และน้องภรณ์ แต่ด้วยความช่วยเหลือจากเครือญาติ ทำให้สามารถได้ที่ดินในราคาถูก หรือครอบครัวของน้ำทิ้ง-น้ำชัยที่กำลังเดือดร้อนในการขาดที่ดิน

ทำนา ก็ได้ความช่วยเหลือของญาติๆ ในการให้เช่าที่นา เพราะสำหรับครัวเรือนชาวนา ที่ดินยังถือเป็นปัจจัย รวมทั้งเป็นหลักทรัพย์ชิ้นสำคัญของครัวเรือน ในกรณีชาวนาไม่มีที่ดิน เช่น จากกรณีศึกษาครอบครัวของพี่คุณและน้องภรณ์ การไม่มีที่ดินยังส่งผลต่อการวางแผนการลงทุนและความสามารถในการขยายการลงทุนและหาเงินทุน เห็นได้อย่างตัวอย่างในกรณีศึกษาของพี่คุณ ซึ่งการไม่มีที่ดินเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่ไม่สามารถกู้ยืมเงินในระบบได้ เพราะมีหลักทรัพย์สำคัญในการค้ำประกันเพื่อขอกู้เงิน ทำให้ในการหาเงินลงทุนหรือเงินหมุนเวียนจึงต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบ หรือมีเช่นนั้นก็ต้องไปพึ่งพาอาศัยจากญาติพี่น้อง

ในกรณีที่ไม่มีที่ดินของครัวเรือน หรือที่ดินของครอบครัวถูกจัดสรรไปลงทุนอย่างอื่นเช่นกรณีครอบครัวน้ำทิ้ง หรือครอบครัวน้ำเลียม การที่สามารถหาที่ดินเพิ่มเติมได้ก็ช่วยสร้างและเพิ่มทางเลือกต่อการตัดสินใจในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น